

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Εργασία με θέμα :

Συναθροίσεις.

« Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησύχως και αόπλως · μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η Αστυνομία . Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύνανται να απαγορευθώσιν, αν ως εκ τούτων επίκηται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν » .

Άρθρο 10 του συντάγματος 1864,
η πρώτη κατοχύρωση του δικαιώματος στην Ελλάδα ¹.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : *Ανδρέας Δημητρόπουλος*

ΛΕΚΤΟΡΑΣ : *Σπυρίδων Βλαχόπουλος*

Ιωάννα Ν. Αλεξοπούλου
Τμήμα Νομικής Ε.Κ.ΠΑ.
Δ' Εξάμηνο
Α.Μ. : 1340200700008

Αθήνα, Μάιος 2009

¹ Κώστας Γ. Μαυριάς, Αντώνης Μ. Παντελής, «Συνταγματικά κείμενα », Τόμος πρώτος, τέταρτη έκδοση, Σάκκουλας 2007, σελ.93 .

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΚΕΦ. 1: Έννοια και ιστορική εξέλιξη συνταγματικών δικαιωμάτων .

- 1.1 Έννοια συνταγματικού δικαιώματος – ατομική ελευθερία .
- 1.2 Ιστορική θεμελίωση συνταγματικών δικαιωμάτων στο επίπεδο της Ευρώπης και στο ελληνικό επίπεδο .
- 1.3 Διακρίσεις συνταγματικών δικαιωμάτων .

ΚΕΦ. 2 : Σημασία και συνταγματική- νομοθετική προστασία του δικαιώματος της συνάθροισης .

- 2.1 Σημασία του δικαιώματος της συνάθροισης .
- 2.2 Το δικαίωμα στα ελληνικά συντάγματα .
- 2.3 Νομοθετική ρύθμιση του δικαιώματος .
- 2.4 Διεθνής προστασία του δικαιώματος της συνάθροισης .

ΚΕΦ. 3 : Το δικαίωμα της συνάθροισης του άρθρου 11 του Συντάγματος .

- 3.1 Νομική φύση του δικαιώματος .
- 3.2 Φορείς και αποδέκτες του δικαιώματος .
- 3.3 Περιεχόμενο του δικαιώματος και σχέση με άλλα δικαιώματα .
- 3.4 Έννοια και είδη της συνάθροισης .

ΚΕΦ. 4 : Περιορισμοί του δικαιώματος της συνάθροισης.

- 4.1 Γενικοί περιορισμοί : α) γενικοί περιορισμοί
β) ευθύνη της αστυνομίας
- 4.2 Ειδικοί περιορισμοί : α) παρουσία αστυνομίας
β) απαγόρευση συνάθροισης
γ) διάλυση συνάθροισης
δ) ειδικές εξουσιαστικές σχέσεις
- 4.3 Διεθνείς περιορισμοί : α) Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων ανθρώπου .
β) Άλλα διεθνή κείμενα .

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΛΗΜΜΑΤΑ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εισαγωγή:

Η εργασία αυτή εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα και ασχολείται με το θεμελιώδες δικαίωμα του συνέρχεσθαι (ελευθερία των συναθροίσεων), το οποίο κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 11 στο μέρος δεύτερο του Συντάγματος με τίτλο : «ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα» .

Αρχικά και στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα συνταγματικά δικαιώματα τόσο στην έννοια τους όσο και στην ιστορική εξέλιξη των συνταγματικών δικαιωμάτων, όπου συγκαταλέγονται τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα .

Στη συνέχεια και στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναδρομικά η συνταγματική προστασία του εξεταζόμενου δικαιώματος της συνάθροισης, το οποίο θεμελιώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1864, για να καταλήξουμε στο ισχύον Σύνταγμα (Σύνταγμα 1975) και στην θεμελίωση του δικαιώματος στο άρθρο 11 . Επίσης στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται μία σύντομη ανασκόπηση των νόμων που εξειδικεύουν το δικαίωμα και του προσαρτούν ένα ακόμη τείχος προστασίας πέρα από το Σύνταγμα . Σχετικά, λοιπόν, με αυτό αναπτύσσεται ο μοναδικός ειδικός νόμος που εκδόθηκε για τις συναθροίσεις και πρόκειται για το ν.794/1971 (απόρροια του δικτατορικού συντάγματος του 1968 και του νομοθετικού διατάγματος 794/1971), ο οποίος ρυθμίζει σημαντικά και ειδικότερα θέματα των συναθροίσεων και ισχύει ως προς το μέρος που δεν κρίθηκε αντισυνταγματικός .

Στο τρίτο , τώρα , κεφάλαιο εξετάζεται η ουσία του δικαιώματος της συνάθροισης, όπως αυτό κατοχυρώνεται ρητά στο Σύνταγμα . Γίνεται αναφορά στην ιδιαίτερη ειδική νομική του φύση ως ένα δικαίωμα συλλογικής δράσης αλλά και ένα δικαίωμα status mixtus, δηλαδή «μικτής» νομικής φύσης που συγκροτείται από το περιεχόμενο των ατομικών και των πολιτικών δικαιωμάτων . Συνεχίζοντας επισημαίνονται οι φορείς (όλοι οι Έλληνες και οι αλλοδαποί πολίτες) και οι αποδέκτες (κρατική εξουσία, νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου) του δικαιώματος καθώς και εξετάζεται κατά πόσο αυτό το δικαίωμα αναπτύσσει τριτενέργεια . Στο ίδιο κεφάλαιο και συγκεκριμένα στη παράγραφο 3.3 αναπτύσσεται το περιεχόμενο του δικαιώματος, όπως αυτό διαχωρίζεται σε θετικό και αρνητικό, ενώ υπογραμμίζεται και η σχέση του θεμελιώδους δικαιώματος του άρθρου 11 με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα του συντάγματος (κυρίως με αυτό του άρθρου 5 το δικαίωμα της προσωπικότητας και αυτό του άρθρου 12 το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αλλά και με άλλα δικαιώματα) . Η ουσιαστική, τώρα, έννοια της συνάθροισης (ορισμός αυτής) έξω από τα συνταγματικά πλαίσια που θέτει το άρθρο κατοχύρωσης της (άρθρ.11) αναπτύσσεται στην παράγραφο 3.4, όπου και διακρίνονται τα διάφορα είδη συναθροίσεων, επισημαίνοντας ποια από αυτά αναγνωρίζονται στο σύνταγμα .

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τους περιορισμούς που τίθενται στο δικαίωμα της συνάθροισης, τόσο από την ελληνική έννομη τάξη, οι οποίοι είναι είτε γενικοί, ανευρίσκονται δηλαδή από το πνεύμα της γενικής έννομης προστασίας των συνταγματικών δικαιωμάτων, είτε ειδικοί περιέχονται δηλαδή στο ίδιο το άρθρο 11, όσο και από την διεθνή έννομη τάξη και κατά κύριο λόγο από την κατοχύρωση του δικαιώματος στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ άρθρ.11) αλλά και σε άλλα διεθνή κείμενα .

Στη συνέχεια βρίσκεται η περίληψη της εργασίας .

Ακολουθούν συμπεράσματα πάνω στο δικαίωμα της συνάθροισης .

Η εργασία αυτή περιέχει νομολογία που αναφέρεται στο θέμα της συνάθροισης . Η νομολογία αυτή καταγράφηκε από την φοιτήτρια Κονιδάρη Γεωργία στην εργασία της με θέμα «συναθροίσεις» και αναρτήθηκε στην ηλεκτρονική σελίδα του Κέντρου Συνταγματικών Ερευνών στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο «εργασίες» . Τη νομολογία

ακολουθεί γνωμοδότηση εισαγγελέως του Αρείου Πάγου με αριθμ. 4/1999 30-3-1999, στην οποία αναφέρονται πολλά κρίσιμα ζητήματα πάνω στο θέμα του άρθρου 11 του συντάγματος . Η γνωμοδότηση αυτή βρίσκεται στην εργασία της φοιτήτριας Ζούμπου Μαριαλένα με θέμα «συναθροίσεις», η οποία αναρτήθηκε επίσης στην ηλεκτρονική σελίδα του Κέντρου Συνταγματικών Ερευνών .

Η εργασία κλείνει με τη βιβλιογραφία, η οποία αποτελείται συνολικά από δέκα συγγράμματα, στην ανεύρεση των οποίων διευκόλυνε σε μέγιστο βαθμό η ηλεκτρονική σελίδα του Κέντρου Συνταγματικών Ερευνών, και οι εργασίες που αναρτώνται εκεί στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο «εργασίες» . Συγκεκριμένα, οι εργασίες των : Ζούμπου Μαριαλένα, Κονιδάρη Γεωργία, Ηλιάνα Κωνσταντίνου, Αικατερίνη Αλεξανδροπούλου βοήθησαν σημαντικά στην ανεύρεση των βιβλίων που σχετίζονται με το θέμα των συναθροίσεων .

Στο τέλος της εργασίας επισυνάπτω παράρτημα, όπου περιέχει :

- ανακοίνωση της επιτροπής συνταγματικών δικαιωμάτων μελών του δικηγορικού συλλόγου Αθηνών , σχετικά με το θέμα των συναθροίσεων έπ' αφορμή της παραβίασης των συνταγματικών δικαιωμάτων των πολιτών (μεταξύ των οποίων και του δικαιώματος της συνάθροισης) από κρατικά όργανα, όπως αναφέρει η ανακοίνωση . {1}
- άρθρο του Θεόδωρου Ορέστη Σκαπινάκη, την Τετάρτη, 10 Σεπτεμβρίου 2008, που αναρτήθηκε στην ηλεκτρονική σελίδα www.antibaro/articles.gr , με τίτλο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων VS Εδαφικής Ακεραιότητας, και το οποίο αναφέρεται στην απόφαση 27.03.2008 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που καταδίκασε την Ελλάδα για παράβαση του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), το οποίο αναφέρεται στις συναθροίσεις . {2}
- άρθρο του Κώστα Χρυσόγονου στην Ελευθεροτυπία 1/11/2007, με τίτλο «Συνταγματικά ανεπίτρεπτη η καταγραφή ήχου και εικόνας από την ΕΛ.ΑΣ.», άρθρο το οποίο αναφέρεται στη δυνατότητα καταγραφής εικόνας και ήχου από την Αστυνομία κατά τη διάρκεια των συναθροίσεων έπ' αφορμή της γνωμοδότησης του εισαγγελέως Αρείου Πάγου σχετικά με αυτό το θέμα . {3}
- την πλήρη συνταγματική και νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης, νόμοι που βρίσκονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.law.gr . {4}

ΚΕΦ. 1: Έννοια και ιστορική εξέλιξη συνταγματικών δικαιωμάτων.

1.1 Έννοια συνταγματικού δικαιώματος – ατομική ελευθερία .

Συνταγματικά δικαιώματα είναι ² τα παρεχόμενα στα άτομα και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου θεμελιώδη, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν τις κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας και των οποίων το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής εξουσίας και κάθε άλλης εξουσίας, το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται μόνον προς το κράτος αξιώνοντας την παροχή βοήθειας για την απόκρουση κάθε απειλής, το δε εξασφαλιστικό, εφόσον αναγνωρίζεται, στρέφεται επίσης προς το κράτος, αξιώνοντας την παροχή των απαραίτητων μέσων για την άσκηση του δικαιώματος .

Από αυτό τον ορισμό προκύπτουν³ κατά κύριο λόγο δύο βασικά στοιχεία, το οντολογικό και το λειτουργικό στοιχείο. Το οντολογικό στοιχείο είναι εκείνο που μας δείχνει την εξουσία ως στοιχείο του δικαιώματος ενώ το λειτουργικό αυτό που αναφέρεται στο προσωπικό συμφέρον, που απορρέει από το δικαίωμα στα πλαίσια βέβαια της έννομης τάξης .

Το συνταγματικό δικαίωμα δεν είναι παρά ένα κοινό δικαίωμα (που παρέχεται στη κοινή νομοθεσία), εδράζεται όμως στο σύνταγμα . Το δικαίωμα παρέχει στο άτομο εξουσία, δηλαδή ικανότητα επιβολής της θέλησης του πάνω στο άτομο του (αυτεξουσία, αυτοπροσδιορισμός) και όχι πάνω σε άλλα άτομα με τη μορφή της κυριαρχίας, εφόσον εξέχουσα θέση έχει στο σύνταγμα μας η αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξίας (άρθρο 2 παρ. 1) . Επομένως, το συνταγματικό δικαίωμα είναι η ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος, ανεξάρτητα από το γενικό συμφέρον . Ωστόσο, οι περιορισμοί και η ολοένα αυξανόμενη συμμετοχή του ατόμου στην κοινωνία δεν μπορεί παρά επηρέασε τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα του δικαιώματος και το μετέβαλλε σταδιακά σε ένα τόσο ατομικό όσο και κοινωνικό δικαίωμα, όπου το άτομο επιδιώκει μεν την ικανοποίηση των συμφερόντων του αλλά πάντα στο πλαίσιο του γενικού συμφέροντος, ειδάλλως βρίσκεται εκτός του πλαισίου νομιμότητας . Τα συνταγματικά δικαιώματα αποτελούν εν τέλει *εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας*, μερικότερες πλευρές της ανθρώπινης υπόστασης και δραστηριότητας δηλαδή με την προϋπόθεση ότι αυτές οι πλευρές δεν ξεφεύγουν από τα όρια της νομιμότητας .

Τα δικαιώματα αυτά ορίζονται ως συνταγματικά, διότι παρέχονται από το Σύνταγμα και εξ' αυτού του λόγου έχουν ανώτατη τυπική ισχύ . Οι συνταγματικοί, άλλωστε κανόνες είναι «δύο ειδών», αυτοί που οργανώνουν την κρατική εξουσία και αυτοί που παρέχουν δικαιώματα στους πολίτες . Οι όροι⁴ ατομικά δικαιώματα, ανθρώπινα ή θεμελιώδη δικαιώματα αποδίδουν και αυτοί την έννοια του συνταγματικού δικαιώματος, ο οποίος όμως χρησιμοποιείται ως ορθότερος λόγω του γενικού χαρακτήρα του .

² Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, «Συνταγματικά δικαιώματα», σύστημα συνταγματικού δικαίου. Τόμος Γ' – Τεύχη. Ι – ΙΙΙ , β' έκδοση , Σάκκουλας 2008, σελ. 93 .

³ όπ.π., σελ. 92 -103 .

⁴ όπ.π.

Όσον αφορά το περιεχόμενο⁵ των συνταγματικών δικαιωμάτων, αυτό διακρίνεται σε αμυντικό, προστατευτικό και διασφαλιστικό (διεκδικητικό, εξασφαλιστικό) . Το αμυντικό περιεχόμενο είναι αυτό που στρέφεται κατά της κρατικής και ιδιωτικής εξουσίας, ενάντια δηλαδή σε κάθε απειλή ανεξάρτητα από την προέλευση της . Το προστατευτικό είναι αυτό που στρέφεται προς το κράτος, όχι όμως και προς τους συνανθρώπους και βρίσκεται στο σύνταγμα, όπως και το αμυντικό. Το διασφαλιστικό περιεχόμενο, το οποίο αναγνωρίζεται σε ειδικές περιπτώσεις και όχι στο σύνταγμα, στρέφεται πάλι προς το κράτος, αλλά αξιώνει την παροχή υλικών μέσων και υπηρεσιών απαραίτητων για την άσκηση του δικαιώματος και όχι την απόκρουση απειλών προερχόμενων από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων (την οποία αξιώνει το προστατευτικό περιεχόμενο) .

Τέλος, η σχέση συνταγματικού δικαιώματος και ατομικής ελευθερίας ενδιαφέρει εδώ διότι το εξεταζόμενο συνταγματικό δικαίωμα της συνάθροισης είναι ένα ατομικό δικαίωμα συλλογικής δράσης⁶ . Τα ατομικά δικαιώματα ή ατομικές ελευθερίες είναι τα αμυντικά δικαιώματα, τα οποία προστατεύουν τον πολίτη μόνον από την εξουσία⁷ . Τα ατομικά δικαιώματα ανήκουν στην κατηγορία των δικαιωμάτων του δημοσίου δικαίου⁸ , δηλαδή σε αυτά που έχουν σχέση με την κρατική εξουσία είτε γιατί διέπονται από κανόνες του δημοσίου δικαίου είτε γιατί από την μια μεριά των έννομων σχέσεων που δημιουργούνται υπάρχει φορέας της κρατικής εξουσίας . Επομένως, τα βασικά δύο χαρακτηριστικά⁹ των ατομικών δικαιωμάτων – ελευθεριών είναι : ο αμυντικός χαρακτήρας και η κατά του κράτους κατεύθυνση, ένα περιεχόμενο των ατομικών δικαιωμάτων, το οποίο έχει κατά πολύ διευρυνθεί στα σύγχρονα κράτη.

1.2 Ιστορική θεμελίωση συνταγματικών δικαιωμάτων στο επίπεδο της Ευρώπης και στο ελληνικό επίπεδο .

Η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων έχει την αρχή¹⁰ της στην Αγγλία και στην Magna Charta του 1215 και την πρώτη τους οριοθέτηση σε νομικά κείμενα του 17^{ου} αιώνα όπως : Petition of rights 1629, Habeas corpus act 1679, Bill of rights 1689 . Η καθιέρωση των ατομικών δικαιωμάτων στις Η.Π.Α. το 1787 και στην «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη » καθώς και λίγο αργότερα το 1789 στην Γαλλική επανάσταση έδωσαν τις κατάλληλες βάσεις για την θεμελίωση των ατομικών ελευθεριών σε Αμερική και σε Ηπειρωτική Ευρώπη .

Η γαλλική διακήρυξη του 1789 και το γαλλικό σύνταγμα που ακολούθησε και περιείχε ουσιαστικά την διακήρυξη ήταν τα δύο κείμενα που αποτέλεσαν τον «κλασικό» κατάλογο¹¹ των ατομικών δικαιωμάτων, ο οποίος περιλαμβάνει την ισότητα, την προσωπική ασφάλεια και ελευθερία, το άσυλο της κατοικίας, την ελευθερία του τύπου και έκφρασης στοχασμών, το απόρρητο των επιστολών, την θρησκευτική ελευθερία, την ελευθερία εκπαιδευσεως, **την ελευθερία του συνέρχεσθαι**, το δικαίωμα του αναφέρεσθαι προς τις αρχές, την οικονομική ελευθερία, το απαραβίαστο της ιδιοκτησίας και μετέπειτα περιλήφθηκε και το

⁵ όπ.π.

⁶ Αριστόβουλος Μάνεσης , «Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικές Ελευθερίες », τόμος Α', 1978, σελ. 10-19.

⁷ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, όπ.π. σελ. 98-100 .

⁸ Αριστοβ. Μάνεσης, όπ.π .

⁹ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, όπ.π. .

¹⁰ όπ.π., σελ. 3-5 . Αριστοβ. Μάνεσης, όπ.π, σελ. 7-10 .

¹¹ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, όπ.π., σελ. 5 .

δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι . Ο κατάλογος αυτός αυξήθηκε κατά πολύ ποσοτικά και ποιοτικά σε όλα τα σύγχρονα κράτη .

Θέλοντας να εξετάσουμε την εξέλιξη των δικαιωμάτων παγκοσμίως θα πρέπει να αναφερθούμε σε τρεις πολύ σημαντικούς σταθμούς¹² αυτής της εξέλιξης . Αρχικά, έχουμε το έτος 1929, όπου γίνεται δεκτή από το Ινστιτούτο διεθνούς δικαίου «η διακήρυξη των διεθνών δικαιωμάτων του ανθρώπου» . Συνεχίζοντας, φτάνουμε σε μία ακόμη σημαντική αναγνώριση στις 10 Δεκεμβρίου του 1948, όπου η γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ψήφισε στο Παρίσι την «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων », η οποία περιέλαβε στον κατάλογο των δικαιωμάτων πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα . Τέλος, το 1950 (4 Νοεμβρίου) τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης υπογράφουν τη γνωστή ως «σύμβαση της Ρώμης », «σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ) » , η οποία άρχισε να ισχύει το 1953 . Η σύμβαση περιελάμβανε και την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όργανα που διευκόλυναν τον έλεγχο και την επιτήρηση των κρατών που δεν τηρούσαν την σύμβαση και δεν σέβονταν τα ανθρώπινα δικαιώματα .

Στο πλαίσιο τώρα, του κοινοτικού δικαίου¹³ το 1989 το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο ψήφισε «Διακήρυξη θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών », η οποία αποτελούνταν από 28 άρθρα και δεν είχε νομική δεσμευτικότητα . Το πιο σημαντικό βήμα έγινε το Δεκέμβριο του 2000 με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Σύνοδο Κορυφής στη Νίκαια της Γαλλίας . Ο Χάρτης ήρθε να προσθέσει στις θεμελιώδεις διατάξεις των εθνικών συνταγμάτων κάθε κράτους-μέλους και της ΕΣΔΑ (κάθε κράτος μέλος είχε προσχωρήσει σε αυτή) ένα επιπρόσθετο πεδίο αυξημένης προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων . Ο Χάρτης αυτός θα είχε πλήρη νομική ισχύ με την κύρωση της μεταρρυθμιστικής Συνθήκης της Λισσαβόνας (Δεκέμβριος 2007), η οποία ενσωμάτωνε τον Χάρτη με τη μορφή πρωτοκόλλου . Για αυτό και τα δικαιώματα ισχύουν ως γενικές αρχές του δικαίου και απορρέουν από το κάθε εθνικό δίκαιο και το κοινοτικό δίκαιο στο σύνολο του .

Όσον αφορά την Ελλάδα πριν φτάσουμε στο δεύτερο μέρος¹⁴ του ισχύοντος ελληνικού συντάγματος του 1975 (άρθρα 4-25) με τίτλο «ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα », υπήρξαν διάφορες ρυθμίσεις¹⁵ στα κατά καιρούς ελληνικά συντάγματα . Το σύνταγμα της Επιδάουρου (1822) περιελάμβανε το τμήμα «Περί των Γενικών Δικαιωμάτων των κατοίκων της Επικρατείας της Ελλάδας » . Επαρκέστερη προστασία έχουμε στο σύνταγμα του Άστρους (1823), όπου στο τμήμα «Περί Πολιτικών Δικαιωμάτων», πλέον κατέχουν θέση τα δικαιώματα της ιδιοκτησίας, τιμής, ασφάλειας, ελευθερίας σκέψης, έκφρασης των πεποιθήσεων και τύπου καθώς και ελευθερία όλων των ανθρώπων (μη δουλεία) . Η προστασία των συνταγματικών δικαιωμάτων διαφοροποιείται ποσοτικά και ποιοτικά στα επόμενα συντάγματα, της Τροιζήνας του 1827, και σε αυτά του 1844, 1864, 1927 και 1952 . Προστίθενται έτσι και κατοχυρώνονται η προσωπική ελευθερία, η απαγόρευση βασανιστηρίων (Σ 1827), η δωρεάν παιδεία, το άσυλο της κατοικίας, η αναγκαστική απαλλοτρίωση, το απόρρητο των επιστολών (Σ 1844), η αρχή του νόμιμου δικαστή, **το δικαίωμα του συνέρχεσθαι** και του συνεταιρίζεσθαι, ο όρκος (Σ 1864), η ισότητα, η τιμή και η ελευθερία, η εργασία, το δικαίωμα στη τέχνη και την επιστήμη και το δικαίωμα του

¹² όπ.π., σελ. 8-10 .

¹³ όπ.π., σελ.11-14 .

¹⁴ Τσάτσος, «Συνταγματικά δικαιώματα, θεμελιώδη δικαιώματα», σελ. 20- 27 .

¹⁵ όπ.π., σελ. 14-17 .

αναφέρεσθαι (Σ 1927), ενώ στο σύνταγμα αυτό κατοχυρώνονται όλα τα παραπάνω δικαιώματα ρητά με το κεφάλαιο «Περί του Δημοσίου Δικαίου των Ελλήνων» .

1.3 Διακρίσεις συνταγματικών δικαιωμάτων .

Τα συνταγματικά δικαιώματα διαχωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες από τον γερμανό νομικό G. Jellinek σε ατομικά (status negativus), κοινωνικά (status activus), πολιτικά (status socialis). Ωστόσο, η τριμελής αυτή διάκριση δεν συνάδει με το σύγχρονο περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων¹⁶ . Αυτό συμβαίνει διότι στη σύγχρονη εποχή το περιεχόμενο των δικαιωμάτων (θετικό και αρνητικό) βρίσκεται σε πλήρη αλληλεξάρτηση, εφόσον η προστατευτική λειτουργία αυτών είναι σύνθετη και δεν μπορεί να διαχωριστεί σε επιμέρους τμήματα · σκοπός του νόμου είναι η προστασία του ατόμου τόσο απέναντι στη κρατική εξουσία όσο και μεταξύ των άλλων συγκοινωνών, σκοπός ο οποίος δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνο ενιαία . Αποτέλεσμα είναι μία νέα άποψη¹⁷ για μία επιπλέον διάκριση των συνταγματικών δικαιωμάτων, κατά την οποία αυτά διαχωρίζονται σε αμυντικά, προστατευτικά και διεκδικητικά / εξασφαλιστικά δικαιώματα .

Σύμφωνα με την πρώτη διάκριση, ατομικά είναι τα δικαιώματα που εξασφαλίζουν στους πολίτες ελεύθερη δράση χωρίς κρατικές επεμβάσεις (έναντι του κράτους) . Πολιτικά είναι αυτά που εξασφαλίζουν την συμμετοχή των πολιτών στην άσκηση της κρατικής εξουσίας (προς το κράτος), ενώ κοινωνικά αυτά που επιβάλλουν στο κράτος παροχές προς τους πολίτες (προς το κράτος) . Τα κοινωνικά δικαιώματα (**δικαίωμα του συνέρχεσθαι**) τελούν άλλωστε σε σχέση μέσου προς σκοπό για την επίτευξη «αξιοπρεπούς διαβίωσης», η οποία είναι ο σκοπός των δικαιωμάτων αυτών¹⁸ .

Σύμφωνα με την δεύτερη διάκριση, διαχωρίζουμε κατά κύριο λόγο το περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων βάσει της πηγής κινδύνων, οι οποίοι απειλούν τον άνθρωπο . Έτσι, το αμυντικό περιεχόμενο είναι αυτό που αναφέρεται στις επιθετικές ενέργειες των άλλων συνανθρώπων και τα αμυντικά δικαιώματα προστατεύουν το άτομο από προσβολές των δικαιωμάτων του από τις πράξεις των άλλων συγκοινωνών του . Ανάλογο είναι και το περιεχόμενο των προστατευτικών δικαιωμάτων, τα οποία ενισχύουν επιπλέον τη θέση του ατόμου στην κοινωνία, ενώ τέλος τα διεκδικητικά (αρχή της διεκδίκησης) δικαιώματα «διεκδικούν» την προστασία του ατόμου από άλλους κινδύνους · τα εξασφαλιστικά είναι αυτά που βασίζονται στην αρχή της εξασφάλισης των μέσων από μέρους του κράτους, που είναι απαραίτητα για την ακώλυτη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τα άτομα . Τα διεκδικητικά και εξασφαλιστικά δικαιώματα συνθέτουν τα διασφαλιστικά δικαιώματα (αρχή της διασφάλισης), τα οποία δεν στρέφονται ούτε προς το κράτος ούτε προς τους ιδιώτες .

¹⁶ όπ.π., σελ. 123-137 .

¹⁷ όπ.π. .

¹⁸ Π. Κατρούγκαλος, «Τα κοινωνικά δικαιώματα», Αθήνα, Σάκουλας 2006, σελ. 10-13 .

ΚΕΦ. 2 : Σημασία και συνταγματική- νομοθετική προστασία του δικαιώματος της συνάθροισης .

2.1 Σημασία του δικαιώματος της συνάθροισης .

Η συμμετοχή του ανθρώπου στη κοινωνία προϋποθέτει τη συναναστροφή του με άλλους ανθρώπους και την επικοινωνία με αυτούς . Η διατύπωση γνώμης από τον κάθε κοινωνό απευθύνεται στους συνανθρώπους του . Αυτή η συναναστροφή πήρε σταδιακά την μορφή της συνάθροισης, ως προσωρινή μορφή της κοινής δραστηριότητας ¹⁹. Ο άνθρωπος εκ της φύσεως του έχει το ένστικτο της ομάδας, της μάζας και της αγέλης, της αίσθησης να επικοινωνήσει και να συμπράξει με τα άλλα άτομα .

Η σύμπραξη αυτή και η συνένωση των προσώπων θεωρήθηκε επικίνδυνη και ήρθε αντιμέτωπη με την εχθρότητα των κατεχόντων την εξουσία ²⁰. Γι αυτό και η κατοχύρωση του δικαιώματος της συναθροίσεως αλλά και του συνεταιρίζεσθαι καθυστέρησε από τον συνταγματικό νομοθέτη, ενώ τα δικτατορικά καθεστώτα (οποιασδήποτε μορφής) δεν ανέχονται την εφαρμογή τους²¹, εφόσον υπό κατάλληλες συνθήκες τα δικαιώματα αυτά θεωρούνταν από τους κρατούντες αιτία εξέγερσης ή επανάστασης²² .

Ο 19^{ος} και 20^{ος} αιώνας με την ραγδαία εξέλιξη της κοινωνίας σε κάθε επίπεδο και άρα και στην επικοινωνία, συναναστροφή των ατόμων καθώς και στα μέσα επικοινωνίας (ραδιόφωνο, τύπος, τηλεόραση, διαδίκτυο) άλλαξε και το σκηνικό στο θέμα των συναθροίσεων . Η διάδοση ιδεών και η έκφραση απόψεων άρχισε να γίνεται από τα μέσα ολοένα και πιο αυξημένη και πιο ελεύθερη . Ωστόσο, τα μέσα και η από αυτά διάδοση αντιλήψεων είχε το χαρακτήρα της δημαγωγίας και καθιστούσε τις συναθροίσεις πιο απρόσιτες . Παρά ταύτα η αμεσότητα της συνάθροισης της προσδίδει δυναμική και η κατοχύρωση της στο άρθρο 11 του ισχύοντος συντάγματος ως προστατευόμενο ατομικό συνταγματικό δικαίωμα αποτελεί σημαντικό κεκτημένο των πολιτών .

2.2 Το δικαίωμα στα ελληνικά συντάγματα.

Τα συντάγματα της περιόδου υπέρ Ανεξαρτησίας Αγώνος αγνόησαν την ελευθερία της συνάθροισης, δικαίωμα το οποίο δεν αναγνώρισε ούτε το σύνταγμα του 1832 ούτε και αυτό του 1844 ²³. Σε αντίθεση με τις γαλλικές διακηρύξεις του 1791 και 1793 «αι ελληνικαί Διακηρύξεις δεν περιέλαβον και τα ατομικά δικαιώματα της αντιστάσεως εις την τυραννίαν και του συνέρχεσθαι » ²⁴ .

Όπως αναφέρθηκε, το σύνταγμα του 1844 ²⁵ δεν περιείχε το δικαίωμα της συνάθροισης. Ωστόσο, στην Α' Εθνοσυνέλευση, όπου προέκυψε το σύνταγμα 1844

¹⁹ Δαγτόγλου Π.Δ. , «Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Α' και Β', Σάκκουλας 1991, τόμος Β' 731-733 .

²⁰ Σβώλος Αλ., Γ. Βλάχος, «Το σύνταγμα της Ελλάδας », Β', 1955, σελ. 196 -200 .

²¹ και η απαγόρευση των συναθροίσεων ήταν πάντοτε από τις πρώτες πράξεις τέτοιων καθεστώτων .

²² Δαγτόγλου, ό.π. .

²³ Γεωργόπουλος, «Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο», 2001, Σάκκουλας Αθήνα, σελ. 549-550 .

²⁴ Τσίρης Παν. Β, «Η Συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης – συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 11 του Συντάγματος », 1988. Αθήνα, σελ. 48.

²⁵ ό.π., σελ. 47 – 50 .

προτάθηκε η ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος, χωρίς όμως επιτυχία διότι ένα τέτοιο δικαίωμα θα οδηγούσε ίσως σε ταραχές .

Η συνταγματική κατοχύρωση ήρθε με το σύνταγμα του 1864, όπου στο άρθρο 10²⁶ έδινε στους Έλληνες το δικαίωμα να συνέρχονται «ησύχως και αόπλως», ένα άρθρο βασισμένο στη διάταξη 19 του βελγικού συντάγματος του 1831 και το άρθρο 93 του συντάγματος της Δανίας του 1849 .

Τα συντάγματα του 1911(άρθρο 10) και 1925 (άρθρο 13) άφησαν το δικαίωμα ως έχει .

Το ακόλουθο σύνταγμα του 1927 πρόσθεσε τη φράση στο άρθρο 13 «καθ' ον τρόπο θέλει ορίσει ο νόμος», με στόχο τη δυνατότητα απαγόρευσης των υπαιθρίων συναθροίσεων λόγω κινδύνου της δημόσιας τάξης και την επαρκέστερη προστασία του δικαιώματος με τον περιορισμό της αστυνομικής παρέμβασης .

Το σύνταγμα 1952 υιοθέτησε εν τέλει το δικαίωμα, όπως ήταν στο άρθρο 10 του Σ 1911, χωρίς να γίνει δεκτή η πρόταση για προσθήκη επιπλέον περιορισμών των υπαιθρίων συναθροίσεων για την προστασία της δημόσιας τάξης από τον κομμουνιστικό κίνδυνο .

Συνεχίζοντας, έχουμε τα δικτατορικά συντάγματα του 1968 και 1973 με τις ακόλουθες διαφοροποιήσεις στο άρθρο 18²⁷ πλέον : την ρητή επιφύλαξη του νόμου, την ρητή υποχρέωση γνωστοποίησης των δημοσίων συναθροίσεων στην αρμόδια αστυνομική αρχή ενώ προβλεπόταν και ως λόγος απαγόρευσης των υπαιθρίων συναθροίσεων, ο κίνδυνος διασάλευσης της δημόσιας τάξης .

Ισχύον Σύνταγμα (1975)²⁸ : Το κυβερνητικό σχέδιο Συντάγματος της 23^{ης} Δεκεμβρίου 1974 υιοθέτησε τη ρύθμιση του άρθρου 18 των συνταγμάτων 1968, 1973. Με την απαλοιφή της έκφρασης «δια την δημόσιαν τάξιν» και την τοποθέτηση της έκφρασης «κίνδυνος εις την δημόσιαν ασφάλειαν» (βλ. υποσημ. 26) τέθηκε προς ψήφιση το σχέδιο που κατατέθηκε στη Βουλή .

Τα θέματα που προέκυψαν είχαν σχέση με την παράγραφο δύο του νομοσχεδίου, δηλαδή με την παρουσία της αστυνομίας, τις υπαίθριες συναθροίσεις και το πότε αυτές πρέπει να απαγορεύονται .

Συγκεκριμένα, τέθηκε το ζήτημα ότι η παρουσία της αστυνομίας πρέπει να επιβάλλεται μόνο στη περίπτωση των υπαιθρίων συναθροίσεων και όχι και σε αυτές που πραγματοποιούνται σε κλειστούς χώρους, εφόσον αυτές βρίσκονται από την ευθύνη του διευθύνοντα τη συνάθροιση, ο οποίος μπορεί να ζητήσει την επέμβαση της αστυνομίας εξαιρετικά όταν διασαλεύεται η ασφάλεια της συνάθροισης .

Επόμενο θέμα ήταν η επαναφορά του κινδύνου «δια δημοσίαν τάξιν» με μία διαφοροποιημένη έννοια · ο όρος δημόσια τάξη αντικαταστάθηκε (λόγω καταγωγής της διάταξης έπειτα από επίμονο αίτημα της αντιπολίτευσης) από τον όρο «σοβαρά διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής» . Ταυτοχρόνως, έγινε δεκτή πρόταση, κατά την οποία περιορίζονται μερικώς ή πλήρως οι συναθροίσεις, ανάλογα με το μέγεθος του κινδύνου αυτών με ειδική αιτιολογημένη απόφαση της Αρχής .

Η απαλοιφή της παραπομπής σε νόμο από την παράγραφο 1 («ως νόμος ορίζει») με στόχο την διέξοδο σε λύσεις για περιορισμό των συναθροίσεων, η παραπομπή σε

²⁶ «οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησύχως και αόπλως · μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η Αστυνομία . Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να απαγορευθώσιν, αν ως εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν »

²⁷ «1.οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα όπως συνέρχονται ησύχως και αόπλως, ως νόμος ορίζει
2. Μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η αστυνομία. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να απαγορευθούν αν εκ τούτων επίκειται κίνδυνος δια την δημοσίαν τάξιν και ασφάλειαν »

²⁸ Τσίρης, όπ.π., σελ. 56-62 .

ειδικότερο νόμο στην παράγραφο 2 και η αντικατάσταση της έκφρασης «ειδικώς» από το «γενικώς» ήταν οι τελευταίες μεταβολές στο άρθρο 10 του συντάγματος του 1911, το οποίο ψηφίστηκε τελικά στο σύνολο του Σχεδίου Συντάγματος στο άρθρο 11 του τελικού κειμένου, με μικρές τροποποιήσεις στη διατύπωση του β' εδαφίου της παραγράφου 2 από ειδική επιτροπή. Διαμορφώθηκε έτσι το άρθρο 11 του συντάγματος : «1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα

2.Μόνο στις δημόσιες συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται η αστυνομία. Οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν να απαγορευθούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά, αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως νόμος ορίζει. » .

2.3 Νομοθετική ρύθμιση του δικαιώματος .

Η ρύθμιση του πολύ σημαντικού ατομικού δικαιώματος της συνάθροισης δεν θα μπορούσε παρά να συνδυάζεται πέρα από τη συνταγματική κατοχύρωση με νομοθετική ρύθμιση²⁹. Αυτή η νομοθετική ρύθμιση έλειπε, ωστόσο από την ελληνική έννομη τάξη σε όλα τα ελληνικά συντάγματα μέχρι αυτό του 1968 επί δικτατορίας. Σε αυτό είχαμε την έκδοση του **νομοθετικού διατάγματος 794/ 1971** «περί δημοσίων συναθροίσεων», το οποίο αποτελεί μέχρι σήμερα το μοναδικό ειδικό νόμο για το δικαίωμα της συνάθροισης. Μαζί με αυτό και κατ' εξουσιοδότηση του εκδόθηκαν και τα **διατάγματα 168/1972 και 269/1972**, τα οποία ρυθμίζουν ειδικότερα θέματα των δημοσίων συναθροίσεων.

Το Ν.Δ. 794/1971 είναι χωρισμένο σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο αναφέρεται στην έννοια της δημόσιας συνάθροισης και την διαφοροποίηση της από την ιδιωτική συνάθροιση ή την απλή συγκέντρωση. Το δεύτερο περιέχει τους γενικούς και ειδικούς όρους που πρέπει να τηρούνται στις δημόσιες συναθροίσεις, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο έχουμε την διάλυση των δημοσίων συναθροίσεων, τους λόγους δηλαδή που διαλύεται μια συνάθροιση και τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιούνται γι αυτό. Στο προτελευταίο κεφάλαιο με τίτλο «Ποινικά διατάξεις», ρυθμίζεται ποινική ευθύνη προσώπων που εμπλέκονται στις συναθροίσεις κατά διάφορες ιδιότητες, για παράδειγμα στο άρθρο 9 του κεφαλαίου καθορίζεται η ποινική ευθύνη των διοργανωτών και ομιλητών δημοσίων συναθροίσεων, ενώ στο άρθρο 11 αυτή (ποινική ευθύνη) όσων οπλοφορούν.

Με την αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος και την θέση σε ισχύ του ισχύοντος σήμερα συντάγματος του 1975 το νομοθέτημα 794/1971 παρέμεινε σε ισχύ, όπως άλλωστε διατηρήθηκαν όλα τα νομοθετικά κείμενα της δικτατορίας (προσωρινά) και καταργήθηκαν όλα τα συντακτικά κείμενα της ίδιας περιόδου από την Καταστατική Συντακτική Πράξη της 1^{ης} Ιανουαρίου του 1974. Όσον αφορά το Β.Δ. 168/1971 αυτό καταργήθηκε ως αντίθετο στο άρθρο 11 του συντάγματος με το ακόλουθο συλλογισμό. Το νομοθετικό αυτό κείμενο περιόριζε σε μεγάλο βαθμό τις δημόσιες συναθροίσεις, εφόσον όριζε σε τόσο μεγάλη κλίμακα απαγορευμένες περιοχές για τη διεξαγωγή συναθροίσεων ώστε να καταλήγει σε κατάργηση του ίδιου του δικαιώματος. Το άρθρο 11 του συντάγματος δεν περιείχε (πλέον) επιφύλαξη νόμου, οπότε η εφαρμογή του νομοθετήματος 168/1971 ερχόταν σε αντίθεση με το σύνταγμα. Αντίθετα, το Β.Δ. 269/1971 αποτελεί τον ισχύοντα Κανονισμό διάλυσης των υπαίθριων συναθροίσεων σύμφωνα με το άρθρο 112 παράγραφος 1 του συντάγματος.

²⁹ όπ.π., σελ. 62-74 .

2.4 Διεθνής προστασία του δικαιώματος της συνάθροισης .

Όπως τα υπόλοιπα συνταγματικά δικαιώματα, και αυτό της συνάθροισης προστατεύεται σε διεθνή κείμενα³⁰ αποκτώντας έτσι μία πρόσθετη βάση προστασίας και θωράκισης ακόμη πιο ισχυρή από αυτή που προσφέρει το κάθε εθνικό δίκαιο .

Ήδη το δικαίωμα είχε περιληφθεί στον «κλασσικό κατάλογο» της Γαλλικής Διακήρυξης των ατομικών δικαιωμάτων του 1789.

Και μετά την συγκρότηση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) το δικαίωμα κατοχυρώνεται σε καίρια διεθνή κείμενα . Συγκεκριμένα, το άρθρο 20 παράγραφος 1 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διακήρυξε το δικαίωμα της ειρηνικής συνάθροισης για κάθε άνθρωπο .

Το 1966 το δικαίωμα κατοχυρώθηκε και στο Διεθνές Σύμφωνο περί των Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων στο άρθρο 21, το οποίο ορίζει τα εξής : «Το δικαίωμα της ειρηνικής συνάθροισης αναγνωρίζεται . Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο άλλων περιορισμών εκτός από εκείνους που επιβάλλονται σύμφωνα με το νόμο και είναι απαραίτητοι σε μία δημοκρατική κοινωνία προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας ή ηθικής ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών του άλλου » . Το ίδιο έτος, στις 7 Μαρτίου η Διεθνής Σύμβαση «περί καταργήσεως κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων », απαγορεύει στο άρθρο 5 στοιχείο δ' ΙΧ την οποιαδήποτε διάκριση στην απόλαυση της ελευθερίας της συνάθροισης .

ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) : Ένα από τα σημαντικότερα επιστεγάσματα της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων δεν μπορούσε να μη θεμελιώνει / κατοχυρώνει το δικαίωμα της συνάθροισης . Η ΕΣΔΑ³¹ υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1953 . Η Ελλάδα την επικύρωσε με το νομοθετικό διάταγμα 53/74 .

Η ΕΣΔΑ κατοχυρώνει, λοιπόν, το δικαίωμα της συνάθροισης για κάθε πρόσωπο με υπερνομοθετική ισχύ στην ελληνική εσωτερική έννομη τάξη, όπως ορίζει το άρθρο 28 παράγραφος 1 του συντάγματος³² .

Σχετικά με την σχέση της σύμβασης με το ελληνικό σύνταγμα, το περιεχόμενο της ΕΣΔΑ αναφέρεται σε προστασία δικαιωμάτων και γι αυτό δεν τίθεται θέμα σύγκρουσης του με το ελληνικό σύνταγμα αλλά παράλληλης πορείας με αυτό, εφόσον η σύμβαση αποτελεί μία πρόσθετη εγγύηση³³ των δικαιωμάτων του ανθρώπου απέναντι σε οποιασδήποτε μορφής αυθαιρεσίας .

³⁰ όπ.π., σελ. 41-44 .

³¹ Μπακόπουλος, «Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στο ελληνικό, γαλλικό, και αγγλικό δημόσιο δίκαιο», Σάκκουλας 1995, σελ. 43 .

³² Τσίρης, όπ.π., σελ. 42-43 .

³³ Μπακόπουλος , όπ.π. .

ΚΕΦ. 3 : Το δικαίωμα της συνάθροισης του άρθρου 11 του συντάγματος .

3.1 Νομική φύση του δικαιώματος .

Το δικαίωμα του άρθρου 11 του συντάγματος είναι αναμφίβολα ένα θεμελιώδες δικαίωμα³⁴.

Το δικαίωμα της συνάθροισης είναι το αρχαιότερο δικαίωμα συλλογικής δράσης³⁵, το οποίο δεν προϋποθέτει καμία ιδιαίτερη μορφή θεσμικής οργάνωσης³⁶. Τα δικαιώματα συλλογικής δράσης είναι αυτά, όπου για να ασκηθούν χρειάζονται την σύμπραξη περισσότερων προσώπων, τέτοια είναι για παράδειγμα και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12), το δικαίωμα της απεργίας (άρθρο 23). Αυτή η σύμπραξη του αποδίδει μία ιδιαίτερη σημασία, εφόσον η συμμετοχή περισσότερων κοινωνιών το καθιστά αποτελεσματικότερο.

Η ιδιότητα του ως δικαίωμα συλλογικής δράσης δεν το απεκδύει από το χαρακτήρα του ως ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα (status mixtus)³⁷. Είναι ατομικό δικαίωμα, διότι θεμελιώνει αγωγήμη αξίωση για αποχή της κρατικής εξουσίας από την παρεμπόδιση της συλλογικής δράσης και είναι κοινωνικό, εφόσον είναι δικαίωμα που «λειτουργεί», όταν ασκείται από το κοινωνικό σύνολο. Ωστόσο, γύρω από αυτό το ζήτημα (την ειδική νομική του φύση), αν είναι δηλαδή το δικαίωμα ατομικό, πολιτικό ή κοινωνικό έχει παρουσιαστεί έντονος επιστημονικός προβληματισμός³⁸. Συγκεκριμένα, η κρατούσα ελληνική άποψη κατατάσσει το δικαίωμα στα ατομικά δικαιώματα έχοντας ως κριτήριο τον φορέα του³⁹. Το δικαίωμα της συνάθροισης θεμελιώνει την ελεύθερη δράση υπέρ του φορέα του (Ελληνα πολίτη), την οποία καθιερώνει απρόσβλητη από παρεμβάσεις και ελέγχους της κρατικής εξουσίας. Σύμφωνα, λοιπόν και με τη διάκριση του γερμανού Jellinek⁴⁰ των δικαιωμάτων σε ατομικά, κοινωνικά, πολιτικά το δικαίωμα του άρθρου 11 είναι ένα ατομικό δικαίωμα (status negativus) και μάλιστα αμυντικού περιεχομένου⁴¹, το οποίο στρέφεται κατά των κρατικών επεμβάσεων.

Σχετικά με το κοινωνικό του χαρακτήρα είναι αρκετά ισχυρή και η άποψη ότι το δικαίωμα της συνάθροισης δεν έχει στοιχεία κοινωνικού χαρακτήρα, διότι για να λειτουργήσει η προστατευτική του λειτουργία δεν απαιτούνται θετικές παροχές του αποδέκτη⁴².

Μία ακόμη αμφισβήτηση έχει αναπτυχθεί, όμως όσον αφορά και τον πολιτικό χαρακτήρα του δικαιώματος. Ο πολιτικός χαρακτήρας υποστηρίζεται είτε αυτοτελώς είτε συμπληρωματικά με την ατομική- αμυντική φύση. Η πολιτική φύση του δικαιώματος υποστηρίζεται και στη γερμανική επιστήμη, όπου τονίζεται ο ενεργητικός και δημοκρατικός χαρακτήρας του δικαιώματος⁴³. Ενεργητικό (actives

³⁴ Τσίρης, ό.π., σελ. 75.

³⁵ Χρυσόγονος Κώστας, «Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα», Αθήνα, Σάκκουλας 2002, σελ.445, 446.

³⁶ Μπακόπουλος, ό.π., σελ.. 26.

³⁷ Χρυσόγονος, ό.π. .

³⁸ ό.π., σελ. 27-32.

³⁹ ό.π.

⁴⁰ βλ. παραπάνω 1.3.

⁴¹ Τσίρης, ό.π., σελ. 79.

⁴² Μπακόπουλος, ό.π., σελ. 32.

⁴³ Τσίρης, ό.π., σελ. 76-78.

Statusrecht), διότι το δικαίωμα προϋποθέτει τη συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες σχηματισμού πολιτικής βούλησης της εξουσίας⁴⁴. Γι αυτό θα μπορούσαμε να συνδέσουμε το δικαίωμα της συνάθροισης με αυτό της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 14 παράγραφος 1 Σ 1975) και μάλιστα να πούμε ότι το συμπληρώνει⁴⁵. Δημοκρατικό, διότι το δικαίωμα είναι απαραίτητο για το δημοκρατικό πολίτευμα σύμφωνα με τη γερμανική επιστήμη και την ερμηνεία του άρθρου 8 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης⁴⁶. Η πολιτική φύση του δικαιώματος γίνεται αποδεκτή και στην ελληνική επιστήμη⁴⁷. Η πολιτική συμμετοχή και συμμετοχή στο πολιτικό γίνεσθαι ως σκοποί του δικαιώματος της συνάθροισης αποτελούν μέρος της δικαιολογητικής βάσης της ένταξης του δικαιώματος στα πολιτικά (status activus). Συνεχίζοντας, την εξέταση της δικαιολογητικής βάσης πρέπει να αναφερθούμε στη προστατευτική λειτουργία του δικαιώματος, όπως αναπτύχθηκε από τον Jellinek. Σύμφωνα με αυτή, ο πολιτικός χαρακτήρας ενός δικαιώματος προϋποθέτει την συνεισφορά και παρουσία του φορέα στις διεργασίες και διαδικασίες του πολιτικού γίνεσθαι. Η συνεισφορά αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη θετική και δυναμική άσκηση του δικαιώματος για να εξασφαλιστεί η πολιτική συμμετοχή (είτε άμεσα με τη διαμόρφωση της βούλησης του εκλογικού σώματος είτε έμμεσα με τη μορφή άσκησης πιέσεων προς τα πολιτικά κέντρα αποφάσεων). Αυτό, λοιπόν το δικαίωμα παραμερίστηκε και περιορίστηκε κατά κόρον από τη πολιτική εξουσία σε διάφορες χρονικές περιόδους και αυτό διότι ήταν συχνά «υπεύθυνο» για τις πολιτικές αναταραχές, ανατροπές και επαναστατικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνταν ιδιαιτέρως σε περιόδους πολιτικών ανακατατάξεων και αλλαγές στις κοινωνικοπολιτικές δυνάμεις, λόγω δηλαδή της πολιτικής του φύσης.

Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η νομική φύση του δικαιώματος της συνάθροισης δεν είναι αυτοτελής αλλά συντίθενται από επιμέρους στοιχεία (ειδικότερες νομικές φύσεις), έχει δηλαδή διττή νομική φύση, ή αλλιώς είναι ένα δικαίωμα status mixtus. Βεβαίως, ήδη αναφερθήκαμε στην διττή νομική φύση του δικαιώματος ως ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα, έπειτα όμως από τις προηγούμενες αναλύσεις καταλήγουμε στο συμπέρασμα και στην κρατούσα άποψη ότι το άρθρο 11 του συντάγματος θεσπίζει ένα δικαίωμα «μικτής» νομικής φύσης⁴⁸, αποτελούμενο από τη νομική φύση ενός ατομικού δικαιώματος και από την νομική φύση ενός πολιτικού δικαιώματος με ελάχιστα έως και μηδαμινά στοιχεία ενός κοινωνικού δικαιώματος.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα χαρακτηρίζαμε το δικαίωμα της συνάθροισης του άρθρου 11 του ελληνικού συντάγματος ως ένα θεμελιώδες δικαίωμα συλλογικής δράσης και με μία μικτή ειδική νομική φύση, που αποτελείται από αυτή του ατομικού και αυτή του πολιτικού δικαιώματος.

⁴⁴ Τσίρης, ό.π. και Χρυσόγονος, ό.π. .

⁴⁵ Χρυσόγονος, ό.π. .

⁴⁶ Τσίρης, ό.π., σελ. 77 σχετικά με απόφαση του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της 14^{ης} Μαΐου 1985 .

⁴⁷ Μπακόπουλος, ό.π., σελ. 29-31 .

⁴⁸ ό.π., σελ. 31-32 .

3.2 Φορείς και αποδέκτες του δικαιώματος .

Φορείς : Η διατύπωση του συντάγματος «οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα » έχει δημιουργήσει διαφορετικές απόψεις για το ποιος είναι φορέας του δικαιώματος .

Καταρχήν φορείς του δικαιώματος είναι τα φυσικά πρόσωπα, υπό την έννοια ότι από την καταγωγή και τη φύση των ατομικών δικαιωμάτων προκύπτει ως φορέας το άτομο, άρα φυσικό πρόσωπο ⁴⁹.

Ωστόσο, ο ρυθμιστικός νόμος περί των δημοσίων συναθροίσεων με το νομοθετικό διάταγμα 794/71, που εξακολουθεί να ισχύει ως προς τις διατάξεις που δεν είναι αντισυνταγματικές, αναγνωρίζει ρητά στο άρθρο 3 δικαίωμα διοργάνωσης δημοσίων συναθροίσεων τόσο σε νομικό πρόσωπο όσο και σε ένωση προσώπων με οποιαδήποτε μορφή ⁵⁰. Αυτό οδηγεί στη θεώρηση πως εφόσον αναγνωρίζεται το μείζον (το δικαίωμα οργάνωσης) αναγνωρίζεται εμμέσως και το ελάσσων (δικαίωμα συμμετοχής) για τα νομικά πρόσωπα . Ένα ακόμη επιχείρημα υπέρ του φορέα της συνάθροισης για τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου είναι πως ενώ στο ιδιωτικό δίκαιο έχουμε την ισοτιμία των συμβαλλομένων, στο δημόσιο δίκαιο το έντονο στοιχείο της κυριαρχικής εξουσίας επιβάλλει την προστασία από τις μονομερείς κρατικές επεμβάσεις τόσο για τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα, δηλαδή την αναγνώριση του δικαιώματος της συνάθροισης και για τα νομικά πρόσωπα . Τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου είναι φορείς του δικαιώματος ⁵¹, όταν όμως αυτά υπόκεινται στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας ⁵² . Γι αυτό και αντιστοίχως μπορούμε να αναγνωρίσουμε τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ως φορείς του δικαιώματος της συνάθροισης όταν αυτά είναι υποκείμενα σε οποιαδήποτε μορφή κυριαρχικής εξουσίας .

Σχετικά με τις ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα, η κρατούσα άποψη δεν τις αναγνωρίζει ως φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων . Αυτό δικαιολογείται αν αναλογιστούμε ότι το δικαίωμα της συνάθροισης είναι ένα δικαίωμα συλλογικής δράσης και άρα ασκείται μόνο μέσα από τις συλλογικές μορφές και η μεμονωμένη δράση ενός ατόμου δεν υπάγεται στο περιεχόμενο του δικαιώματος .

Επόμενο θέμα αμφισβήτησης σχετικά με τους φορείς του δικαιώματος είναι αν οι Έλληνες, οι έχοντες δηλαδή την ελληνική ιθαγένεια ή και οι αλλοδαποί έχουν το δικαίωμα του άρθρου 11 . Όπως δηλώνει η διατύπωση του άρθρου το δικαίωμα αυτό έχουν μόνο οι Έλληνες πολίτες ⁵³ . Η ρητή αυτή συνταγματική κατοχύρωση υπέρ των Ελλήνων δεν αποκλείει την άσκηση του δικαιώματος αυτού από τους αλλοδαπούς, ο κοινός νομοθέτης μπορεί δηλαδή, εφόσον αυτό του το επιτρέπει η διάταξη του συντάγματος , να αποφασίσει υπό ποιους όρους θα επιτρέψει την ελευθερία της συναθροίσεως σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς ⁵⁴ αλλά και να καταργεί τη νομοθετική αυτή καθιέρωση ⁵⁵ . Το άρθρο 11 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ θεσπίζει όμως το δικαίωμα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι «ειρηνικώς»⁵⁶, το οποίο δικαίωμα δεν περιορίζεται παρά μόνο για λόγους που προβλέπονται στο νόμο και αφορούν την εθνική ασφάλεια, την πρόληψη του εγκλήματος και την προστασία της υγείας κ.α. . Αυτή η διάταξη έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 11 του ελληνικού συντάγματος, η

⁴⁹ Τσίρης, ό.π., σελ. 84-85 .

⁵⁰ Μπακόπουλος, ό.π., σελ. 47-51 .

⁵¹ Δαγτόγλου, ό.π., σελ. 743-745 .

⁵² Μπακόπουλος, ό.π., σελ.49 .

⁵³ Γεωργόπουλος, ό.π., σελ. 552 .

⁵⁴ Δαγτόγλου, ό.π., σελ. 744-5 .

⁵⁵ Τσίρης , ό.π., σελ. 80-81 .

⁵⁶ Γεωργόπουλος, ό.π. .

οποία έχει βέβαια ειδικότερο χαρακτήρα από το άρθρο της ΕΣΔΑ αλλά και του άρθρου 5 του συντάγματος . Ωστόσο, το κοινοτικό δίκαιο υπερισχύει του εθνικού . Επομένως οι αλλοδαποί απολαμβάνουν της προστασίας του άρθρου 11 του συντάγματος και δεν μπορούν να υποβληθούν σε περιορισμούς ή και απαγορεύσεις του δικαιώματος να συνέρχονται . Παρά ταύτα, το άρθρο 16 της ΕΣΔΑ απαγορεύει τις συναθροίσεις των αλλοδαπών για πολιτικούς λόγους σε περίοδο πολέμου . Γενικά, η απαγόρευση ή ο περιορισμός του δικαιώματος των αλλοδαπών να συνέρχονται δεν φαίνεται να συμβιβάζεται με την κατοχύρωση του δικαιώματος από την ΕΣΔΑ ενώ και η εξαίρεση του άρθρου 16 ΕΣΔΑ πρέπει να εφαρμόζεται in concreto ⁵⁷ .

Φορείς του δικαιώματος της συνάθροισης είναι και οι ανήλικοι ⁵⁸ , εφόσον αυτοί είναι υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (Τσίρης) ή εφόσον αυτοί αποκτούν τη στοιχειώδη πνευματική ωριμότητα (Χρυσόγονος) . Το σύνταγμα θεωρεί άλλωστε φυσικά πρόσωπα ως φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων χωρίς να θέτει κατώτατο όριο ηλικίας . Έτσι η ικανότητα υποκειμένου θεμελιωδών δικαιωμάτων συμπίπτει καταρχήν με την ικανότητα δικαίου (34 Α.Κ.) ⁵⁹ . Το δικαίωμα της συνάθροισης είναι ένα δικαίωμα που δεν μπορεί να ασκηθεί προφανώς από τα νήπια για παράδειγμα . Αν και δεν υπάρχει λοιπόν περιορισμός ορίου ηλικίας για το δικαίωμα της συνάθροισης ορισμένη ηλικία είναι απαραίτητη για την άσκηση του δικαιώματος αυτού . Υποστηρίζεται⁶⁰ , όμως και η άποψη ότι υπάρχει περιορισμός ορίου ηλικίας σύμφωνα με το όριο του ποινικού κώδικα των ανηλίκων που υπέχουν ποινική ευθύνη(121 Π.Κ.), δηλαδή τα δεκαεπτά έτη, με τη συμπλήρωση των οποίων θεμελιώνεται το δικαίωμα της συνάθροισης . Ωστόσο, αυτή η άποψη οδηγεί στο συμπέρασμα της αναντιστοιχίας με το δικαίωμα του εκλέγειν (που είναι στα 18 έτη), εφόσον το χρονικό όριο των 17 ετών είναι πολύ μεγάλο για το δικαίωμα του συνέρχεσθαι όταν το μείζον δικαίωμα συμμετοχής στο πολιτικό γίνεσθαι βρίσκεται στα 18 . Γι αυτό θεωρείται πιο ορθολογική η άποψη του ορίου των 10 ετών, ως άτομο με περιορισμένη ικανότητα προς δικαιοπραξία ⁶¹ .

Αποδέκτες : Αποδέκτης της ισχύος του δικαιώματος της συνάθροισης είναι η κρατική εξουσία και όλοι οι φορείς αυτής ⁶² . Καταρχήν, αποδέκτες του δικαιώματος είναι το κράτος και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ⁶³ . Για να βρούμε τους αποδέκτες ενός δικαιώματος θα πρέπει να αναζητήσουμε τις πηγές διακινδύνευσης αυτού . Έτσι όταν αναφερόμαστε στο δικαίωμα της συνάθροισης κύρια και βασική πηγή διακινδύνευσης είναι η κρατική εξουσία σε κάθε της μορφή, δηλαδή και στις τρεις επιμέρους λειτουργίες ⁶⁴ . Επομένως και η δικαστική λειτουργία δεσμεύεται από το άρθρο 11 Σ και δεν μπορεί έτσι να εφαρμόζει νόμο που εισάγει περιορισμό του δικαιώματος της συνάθροισης . Αναλόγως τόσο ο κοινός νομοθέτης όσο και η διοίκηση δεν μπορούν να κινούνται εκτός των πλαισίων της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 11 . Τέλος, το δικαίωμα της συνάθροισης αναφέρεται και στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και ιδίως⁶⁵ οι επιχειρήσεις ή ο κύριος μέτοχος των οποίων είναι το κράτος .

⁵⁷ Δαγτόγλου, όπ.π.

⁵⁸ Χρυσόγονος, όπ.π. σελ. 451 και Τσίρης, όπ.π. σελ.47 .

⁵⁹ Τσίρης, όπ.π. σελ.83 -85 .

⁶⁰ Γεωργόπουλος, όπ.π., σελ.553 .

⁶¹ Τσίρης, όπ.π.

⁶² Χρυσόγονος, όπ.π., σελ. 452 .

⁶³ Τσίρης, όπ.π., σελ. 85 .

⁶⁴ Μπακόπουλος, όπ.π., σελ. 59.

⁶⁵ Τσίρης, όπ.π. .

Τριτενέργεια του δικαιώματος της συνάθροισης : Το αν αποδέκτες του δικαιώματος είναι και οι τρίτοι εκτός από τη κρατική εξουσία είναι θέμα που επιλύεται με την θεωρία της τριτενέργειας (όπως αυτή αναπτύχθηκε κυρίως στη γερμανική επιστήμη) . Καταρχήν, το σύνταγμα μας κατοχυρώνει τα ατομικά δικαιώματα με την παραδοσιακή έννοια του ως αμυντικό δικαιώματος των ατόμων κατά του κράτους και δεν θεσπίζει μία γενική διάταξη τριτενέργειας των ατομικών δικαιωμάτων .

Όμως, το δικαίωμα του συνέρχεσθαι θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι αναπτύσσει έμμεση τριτενέργεια ⁶⁶. Υποστηρίζεται, έτσι ότι το δικαίωμα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στις εργασιακές σχέσεις και στις σχέσεις γονέων και παιδιών, με την έννοια ότι πρέπει να διασφαλίζεται η ακώλυτη άσκηση του από τους εργαζομένους και τα παιδιά . Όσον αφορά τις εργασιακές σχέσεις το δικαίωμα ενεργεί έμμεσα έναντι του τρίτου εργοδότη, με την έννοια ότι συνιστά αξιολογικό κριτήριο που εξειδικεύει τις αόριστες νομικές έννοιες και τις γενικές ρήτρες των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου⁶⁷. Τέτοιες περιπτώσεις αναφορικά με τις εργασιακές σχέσεις είναι αυτές που κινούνται συχνά έξω από τα πλαίσια της συνδικαλιστικής δράσης των εργαζομένων . Ακόμη, σχετικά με τις εργασιακές σχέσεις υπάρχει ο νόμος 1264/1982 «για τον εκδημοκρατισμό του Συνδικαλιστικού Κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων »⁶⁸, που επιβάλλει με τη διάταξη του άρθρου 16 παράγραφος 3 στον εργοδότη την υποχρέωση να διαθέτει κατάλληλους χώρους για τις τακτικές και έκτατες συνελεύσεις των εργαζομένων ή και να μισθώνει τέτοιους . Τέλος, αναφορικά με τις οικογενειακές σχέσεις ⁶⁹ τα άρθρα 1510-1512 και 1518 Α.Κ., άρθρα που αναφέρονται στη γονική μέριμνα και επιμέλεια του ανηλίκου, πρέπει να ερμηνεύονται υπέρ του δικαιώματος της συνάθροισης των ανηλίκων .

3.3 Περιεχόμενο του δικαιώματος και σχέση με άλλα δικαιώματα .

Το περιεχόμενο του δικαιώματος της συνάθροισης περιλαμβάνει τις επιμέρους ελευθερίες της οργάνωσης, της διεξαγωγής, της διεύθυνσεως και προπάντων συμμετοχής σε μία επιμέρους συνάθροισης χωρίς δυσμενείς συνέπειες ⁷⁰. Πέρα όμως από τη σύνθεση του δικαιώματος σε επιμέρους ελευθερίες το δικαίωμα της συνάθροισης αποτελείται από ένα θετικό και ένα αρνητικό περιεχόμενο ⁷¹.

Θετικό περιεχόμενο : Αυτό προκύπτει από την παράγραφο ένα του άρθρου 11 και περιλαμβάνει τρεις από τις παραπάνω ελευθερίες, αυτές της διοργάνωσης , της διεύθυνσης και της συμμετοχής σε συνάθροιση . Διοργάνωση είναι η πραγματοποίηση της συνάθροισης . Διεύθυνση της συνάθροισης είναι η εγγύηση της ομαλής και κανονικής εξέλιξης αυτής . Τέλος, συμμετοχή σε συνάθροιση είναι η παρουσία και η συμμετοχή σε μία συνάθροιση ή στις συζητήσεις που γίνονται στα πλαίσια αυτής . Το κάθε ένα από αυτά τα δικαιώματα καθιερώνονται στο νόμο 794/71 στα άρθρα 1(συμμετ.), 2(διοργάνωση) και 3(διεύθυνση) .

Το άρθρο 11 του συντάγματος προστατεύει τις ιδιωτικές συναθροίσεις και τις δημόσιες συναθροίσεις τόσο κλειστού όσο και υπαίθριου χώρου, στις οποίες (δημόσιες υπαίθριες) υπάρχει και η ρητή κατοχύρωση της παραγράφου 2 του

⁶⁶ Τσίρης, όπ.π. και Μπακόπουλος , όπ.π., σελ. 61-64 .

⁶⁷ Μπακόπουλος, όπ.π.

⁶⁸ Τσίρης, όπ.π.

⁶⁹ όπ.π.

⁷⁰ Δαγτόγλου, όπ.π., σελ. 741- 743 .

⁷¹ Τσίρης, όπ.π., σελ. 87-90 .

άρθρου 11 . Στις δημόσιες συναθροίσεις, περιλαμβάνονται⁷² και οι κινητές συναθροίσεις, για παράδειγμα οι παρελάσεις, πομπές κ.ο.κ. .

Αρνητικό περιεχόμενο : Είναι αυτό που περιλαμβάνει τον αντίποδα του θετικού περιεχομένου . Κατοχυρώνεται δηλαδή με το άρθρο 11 και το δικαίωμα μη συμμετοχής και το δικαίωμα άρνησης της διοργάνωσης συναθροίσεων . Το δικαίωμα αυτό θεμελιώνεται με τελολογική ερμηνεία στο άρθρο 11, όπως προκύπτει αναλόγως και σε άλλα άρθρα που προστατεύουν συνταγματικές ελευθερίες όπως, το άρθρο 12 παρ.1, 13 παρ.1 και 14 παρ.1 .

Το περιεχόμενο της ελευθερίας της συνάθροισης περιλαμβάνει και την ελευθερία καθορισμού του τόπου και του χρόνου διεξαγωγής της συνάθροισης, κάτι που γίνεται με τους περιορισμούς που περιέχονται στο νόμο 794/1971⁷³ . Συγκεκριμένα, το άρθρο 4 του νόμου αυτού θέτει περιορισμούς ως προς το χρόνο και προβλέπει την απαγόρευση των συναθροίσεων «κατά τας ώρας κοινής ησυχίας, ουδέ να παρατείνεται πέραν της 23¹⁵ ώρας », ρύθμιση που θα πρέπει ίσως να αποκλείεται⁷⁴ ως αντισυνταγματική εφόσον το περιεχόμενο της θετικής ελευθερίας του δικαιώματος εμπεριέχει και την ελευθερία του καθορισμού του χρόνου (και τόπου) της συνάθροισης . Επίσης η εκλογική νομοθεσία επιβάλλει και σύμφωνα με το σύνταγμα την απαγόρευση συναθροίσεων την ημέρα ή την παραμονή των εκλογών . Αναλόγως υποστηρίζεται ότι θα ήταν σύμφωνη και με το σύνταγμα η απαγόρευση διεξαγωγής συναθροίσεων (διαδηλώσεων, πορειών) κατά την ώρα της κυκλοφοριακής αιχμής στις κεντρικές αρτηρίες της πόλης⁷⁵ . Σχετικά με τον τόπο το άρθρο 6 του ίδιου νόμου απαγορεύονται οι συναθροίσεις με την είσοδο ή την διαμονή σε ιδιόκτητα ακίνητα χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη ή σε ιδιόχρηστα ακίνητα . Επιπλέον, για λόγους ασφαλείας χώροι όπως κατοικίες ή έδρες αξιωματούχων του κράτους ή ανώτατων οργάνων .

Τέλος, πρέπει να προσθέσουμε ότι το περιεχόμενο της ελευθερίας της συναθροίσεως δεν αποκλείει τους νομοθετικά θεμελιωμένους κανόνες, οι οποίοι διευκολύνουν τη νόμιμη διεξαγωγή μίας συνάθροισης⁷⁶ . Πρόκειται κυρίως για την υποχρέωση κάθε συνάθροισης να έχει έναν πρόεδρο, ο οποίος κατά το νόμο είναι αυτός που διοργανώνει τη δημόσια συνάθροιση (ή πρόεδρος του νομικού προσώπου που διοργανώνει) και είναι αυτός που είτε μόνος του είτε η οργανωτική επιτροπή, την οποία ο ίδιος ορίζει είναι υπεύθυνοι για τη νόμιμη διεξαγωγή της συνάθροισης και είναι αυτοί με τους οποίους έχουν κατ' αρχήν επαφή οι αστυνομικές αρχές .

Σχέση με άλλα δικαιώματα⁷⁷ : Το δικαίωμα της συνάθροισης θα μπορούσαμε να το συσχετίσουμε με κάποια άλλα θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα . Έτσι, εξετάζουμε τη σχέση του με :

1. το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας του άρθρου 5 του συντάγματος . Το άρθρο αυτό έχει γενικό χαρακτήρα και άρα δεν ισχύει έναντι των διατάξεων που είναι ειδικές, όπως για παράδειγμα το άρθρο 11⁷⁸ . Η διάταξη έχει, ωστόσο επικουρικό χαρακτήρα, λειτουργεί δηλαδή συμπληρωματικά για όλα τα δικαιώματα (Μπακόπουλος), εφόσον η προσβολή ενός δικαιώματος (π.χ. της συνάθροισης) προσκρούει στο δικαίωμα

⁷² ό.π.

⁷³ Δαγτόγλου, ό.π.

⁷⁴ Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 447-8 .

⁷⁵ ό.π., σελ.742 .

⁷⁶ ό.π., σελ. 743 .

⁷⁷ Τσίρης, ό.π. σελ. 90- 94 .

⁷⁸ Τσίρης, ό.π. σελ.91 .

της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του άρθρου 5 . Υποστηρίζεται, βέβαια ότι η συμπληρωτική αυτή λειτουργία του άρθρου 5 εφαρμόζεται μόνο στη περίπτωση των μη συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και όχι αυτόν που βρίσκονται στο σύνταγμα, άρα ούτε και του δικαιώματος της συνάθροισης (Τσίρης).

2. το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης γνώμης . Το δικαίωμα της συνάθροισης περιλαμβάνει θα λέγαμε στο περιεχόμενο του το δικαίωμα του άρθρου 14 της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης, με την έννοια ότι η συμμετοχή σε μία συνάθροιση αποτελεί συγχρόνως και εκδήλωση της ελευθερίας της έκφρασης της γνώμης . Αυτό σημαίνει ότι η μεμονωμένη έκφραση της γνώμης ενός ατόμου σε μία συνάθροιση καλύπτεται από το άρθρο 14, ενώ η από κοινού έκφραση της γνώμης, που αφορά το σύνολο της συνάθροισης (π.χ. η έκδοση ψηφίσματος) καλύπτεται από το άρθρο 11, διότι αυτό υπερισχύει ως ειδική διάταξη της γενικής του άρθρου 14 στη συρροή των δύο δικαιωμάτων .
3. το δικαίωμα συνεταιρισμού . Τα άρθρα 11 και 12 (δικαίωμα συνεταιρισμού) έχουν άμεση συνάφεια αλλά παραμένουν δύο αυτοτελή δικαιώματα, όπου υπερισχύει το άρθρο 11 ως ειδική διάταξη έναντι της γενικής του άρθρου 12 . Η συνάφεια των δύο έγκειται στο ότι οι συνεταιρισμοί και οι ενώσεις προσώπων δραστηριοποιούνται μέσω των συναθροίσεων των μελών τους .
4. το δικαίωμα της θρησκευτικής συνείδησης . Το άρθρο 13 παράγραφος 2 καθιερώνει την ανεμπόδιστη άσκηση της λατρείας, η οποία περιλαμβάνει και τις θρησκευτικές συναθροίσεις .Ωστόσο, εδώ αντίθετα από τα πιο πάνω δικαιώματα στη συρροή των δύο δικαιωμάτων το άρθρο 11 αποκλείεται ως γενικό του άρθρου 13 .
5. το άσυλο της κατοικίας και το δικαίωμα ιδιοκτησίας . Στην περίπτωση που πραγματοποιούνται συναθροίσεις σε κατοικία ή εμπορικό κατάστημα εφαρμόζονται κατά βάση οι διατάξεις του άρθρου 11 και όχι οι σχετικές για την ιδιοκτησία και το άσυλο διατάξεις , άρθρο 17 και 9 . Όταν όμως διαπραχθούν αδικήματα κατά τη διάρκεια της συνάθροισης, τότε η επέμβαση της αστυνομίας θα κριθεί βάσει των διατάξεων των ειδικών άρθρων και όχι του άρθρου 11 του συντάγματος . Ο περιορισμός αυτός αποτελεί επιτρεπτό περιορισμό της ιδιοκτησίας .

3.4 Έννοια και είδη της συνάθροισης .

Έννοια : Το άρθρο 11 δεν δίνει κάποιο ορισμό της συνάθροισης, αφήνοντας την επιστήμη, τη νομολογία και τη νομοθεσία να καθορίσουν την έννοια της . Αν θέλουμε να αναζητήσουμε κάποιο ορισμό της, βρίσκουμε αυτόν⁷⁹ στον Κανονισμό Χωροφυλακής του 1918 καθώς και στον Κανονισμό Υπηρεσίας Χωροφυλακής του 1958 . Σύμφωνα, λοιπόν με το άρθρο 294 παράγραφος 1 του 1958 : «συνάθροιση θεωρείται η συγκέντρωση πολλών επί το αυτό μετά προηγούμενη συνεννόησιν, προς λήψιν αποφάσεως και κοινήν ενέργειαν » . Ο ορισμός αυτός επαναλήφθηκε και στο νόμο 794/71 . Ως ελευθερία της συνάθροισης, γενικά, νοείται η ελευθερία των ατόμων να συγκεντρώνονται για να ανταλλάσσουν απόψεις και να καταλήγουν σε αποφάσεις ⁸⁰ . Για την άσκηση αυτής της ελευθερίας αναγκαία είναι η σύμπραξη περισσότερων ατόμων και εξ' αυτού χαρακτηρίζεται η ελευθερία της συνάθροισης ως μία από τις μορφές της ομαδικής πνευματικής κίνησης . Προχωρώντας τους

⁷⁹ Τσίρης, όπ.π., σελ.94-109 .

⁸⁰ Γεωργόπουλος, όπ.π. ,σελ.549-550 .

παραπάνω ορισμούς θα λέγαμε ότι συνάθροιση είναι ⁸¹ η συγκέντρωση ιδιωτών με τον κοινό σκοπό είτε να εκφράσουν ή ανταλλάξουν γνώμες ή πληροφορίες, είτε να εκδηλώσουν ή προβάλλουν γνώμες, φρονήματα ή αιτήματα .

Συνάγουμε από τους προηγούμενους προτεινόμενους ορισμούς κάποια βασικά χαρακτηριστικά της έννοιας της συνάθροισης του άρθρου 11 του συντάγματος . Έτσι η συνάθροιση δεν είναι μία τυχαία συγκέντρωση⁸² αλλά περιέχει **το στοιχείο της προσυεννόησης** και **το στοιχείο της σκοπιμότητας** ⁸³ . Το στοιχείο της προσυεννόησης υποδηλώνει και ορισμένη προετοιμασία για την διεξαγωγή της συνάθροισης (π.χ. προσκλήσεις, οργάνωση κ.α.) · ζήτημα προκύπτει λόγω του στοιχείου αυτού για το αν οι αυθόρμητες συναθροίσεις (για παράδειγμα ξαφνική συγκέντρωση πολιτών για να αποδοκιμάσουν έναν πολιτικό) προστατεύονται από το άρθρο 11 Σ . Εδώ λοιπόν αν και λείπει το στοιχείο της προσυεννόησης υπάρχει το στοιχείο της σκοπιμότητας γι αυτό και δεχόμαστε ότι και οι αυθόρμητες συναθροίσεις εμπίπτουν στο άρθρο 11 .

Το **στοιχείο της σκοπιμότητας** είναι ένα ποικιλόμορφο στοιχείο . Μία συνάθροιση έχει κύριο σκοπό και άρα προστατεύεται από το σύνταγμα όταν τείνει στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης . Παράλληλοι σκοποί της συνάθροισης είναι η έκφραση μίας ανακοίνωσης, η διαδήλωση φρονημάτων, αιτημάτων, η ανταλλαγή απόψεων, η λήψη από κοινού αποφάσεων και η κοινή ενέργεια . Υπό αυτή την έννοια δεν αποτελεί συνάθροιση του άρθρου 11 η παρακολούθηση ακαδημαϊκής διδασκαλίας, αφού πρόκειται για συγκέντρωση με σκοπό την άσκηση ενός άλλου συνταγματικού δικαιώματος (άρθρ.16 Σ) . Αναλόγως δεν είναι συνταγματικά προστατευόμενη η συγκέντρωση οπαδών σε γήπεδο ως συνάθροιση (και συνεπώς η παρουσία της αστυνομίας επιβάλλεται και δεν περιορίζει κάποιο συνταγματικό δικαίωμα) . Όταν όμως η συγκέντρωση σε γήπεδο ατόμων για κάποια πολιτική συγκέντρωση εμπίπτει στην έννοια της συνάθροισης, επειδή αυτή σκοπεύει στην εκδήλωση φρονημάτων όσων συμμετέχουν, τότε ενυπάρχει η σκοπιμότητα και άρα η παρουσία της αστυνομίας⁸⁴ περιορίζεται .

Ένα ακόμη στοιχείο της συνάθροισης είναι **το στοιχείο της προσωρινότητας** . Η συνάθροιση αποτελεί γεγονός περιορισμένης χρονικής διάρκειας ⁸⁵ και μετά τη λήξη της δεν υπάρχει πλέον νομικός δεσμός μεταξύ των ατόμων που είχαν συγκεντρωθεί, ο οποίος θεωρείται ότι υπήρχε κατά τη διάρκεια της συνάθροισης .

Τελευταίο στοιχείο της ελευθερίας της συνάθροισης, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 11 του συντάγματος είναι ο **αριθμός των συναθροισμένων**. Όπως προκύπτει από την έννοια της συνάθροισης αυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με την παρουσία ενός μόνο προσώπου, εφόσον η συνάθροιση είναι η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των συναθροισμένων, μεταξύ δηλαδή περισσότερων του ενός ατόμου . Σχετικά όμως με τον ελάχιστο αριθμό ατόμων έχουν υποστηριχθεί ⁸⁶τρεις απόψεις . Κατά τη πρώτη άποψη απαιτούνται κατ' ελάχιστον παρουσία δύο ατόμων, κατά τη δεύτερη τριών ατόμων ενώ σύμφωνα με τη τρίτη άποψη ο αριθμός πρέπει να είναι μεγαλύτερος όχι όμως και μεγαλύτερος από τον αριθμό που απαιτείται για τη σύσταση σωματίου (20 άτομα κατά άρθρον 78 Α.Κ.) . Η πρώτη άποψη φαίνεται να είναι η σύμφωνη με τη ρύθμιση του συντάγματος (άρθρ. 11), διότι η διάταξη του άρθρου 11 δεν περιέχει γενική επιφύλαξη νόμου και συνεπώς ο νομοθέτης δεν μπορεί να καθορίσει έναν

⁸¹ Δαγτόγλου , όπ.π., σελ.734-741 .

⁸² όπ.π.

⁸³ Τσίρης, όπ.π. .

⁸⁴ βλ. παρακάτω 4.2 .

⁸⁵ Γεωργόπουλος, όπ.π., σελ.550-1 .

⁸⁶ Τσίρης, όπ.π.

ορισμένο αριθμό ατόμων . Άλλωστε, η άποψη αυτή συνηγορεί και υπέρ της προστατευτικής λειτουργίας του συντάγματος, την οποία αναιρούν οι άλλες δύο απόψεις περιορίζοντας ανεπίτρεπτα την έννοια της συνάθροισης .

Το δικαίωμα της συνάθροισης για να προστατευθεί από το σύνταγμα πρέπει να ασκείται *ήσυχα και χωρίς όπλα* .

«Ησύχως» : Η συνάθροιση πληροί την προϋπόθεση «ησύχως» όταν οργανώνεται εξ ‘ αρχής και διεξάγεται χωρίς την επιδίωξη, άσκηση ή ανοχή βίαιης επιβολής ορισμένων σκοπών ⁸⁷. Αυτή η έννοια της ησυχίας διαφέρει από την σημασία του όρου στη κοινή γλώσσα, αφού ήσυχη συνάθροιση δεν σημαίνει μη θορυβώδης αλλά συνάθροιση χωρίς βιαιοπραγίες κατά προσώπων και κατά πραγμάτων . Ο «ήσυχος» χαρακτήρας της συνάθροισης δεν ανατρέπεται από τυχόν μεμονωμένα περιστατικά βιαιοπραγιών μικρής μερίδας των συμμετεχόντων ούτε βέβαια σε περίπτωση που τρίτοι βιαιοπραγούν κατά των μελών της συνάθροισης ⁸⁸. Κατά την ελληνική θεωρία του συνταγματικού δικαίου η συνάθροιση δεν είναι «ήσυχη», όταν παραβιάζεται «οιανδήποτε ποινική διάταξις» ⁸⁹ . Ωστόσο μία τέτοια θέση ίσως περιορίζει σημαντικά το επίπεδο προστασίας του άρθρου 11 (Χρυσόγονος), διότι για παράδειγμα το συχνό φαινόμενο των υβριστικών συνθημάτων κατά τη διάρκεια διαδήλωσης θα θεωρείτο λόγος περιορισμού της συνάθροισης, κάτι που φαίνεται τουλάχιστον υπερβολικό και θα μπορούσε να οδηγήσει σε υπέρμετρη (ανέλεγκτη) αστυνομική καταστολή . Γενικά, ο ειρηνικός – ήσυχος χαρακτήρας της συνάθροισης πρέπει να κρίνεται στο σύνολο της συνάθροισης (Τσίρης) .

Αόπλως : Ως όπλα που απαγορεύεται να φέρουν όσοι συμμετέχουν σε συνάθροιση νοούνται κατά το Ν.Δ. 794/71 ⁹⁰ όλα τα όπλα με την τεχνική ή πραγματική έννοια του όρου καθώς και όσα αντικείμενα από τη φύση τους αυξάνουν τη μυϊκή δύναμη του ατόμου και είναι ικανά να τραυματίσουν άτομα ή να προκαλέσουν σημαντικές υλικές ζημιές (π.χ. ράβδοι, πέτρες) .

Είδη συνάθροισης : Έχουμε δύο διακρίσεις των συναθροίσεων ⁹¹. Καταρχήν οι συναθροίσεις είναι είτε *ιδιωτικές* είτε *δημόσιες* . Περαιτέρω οι δημόσιες συναθροίσεις είναι είτε *κλειστού χώρου* είτε *υπαίθριες* . Ειδική μορφή συναθροίσεων αποτελούν οι λεγόμενες *κινητές συναθροίσεις* ⁹² . Το άρθρο 11 του συντάγματος αναφέρεται ρητά μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις (παράγραφο 2) και μόνο κατ’ αντιδιαστολή υπονοεί τα άλλα δύο είδη .

Ιδιωτικές συναθροίσεις : Ορισμός της ιδιωτικής συνάθροισης δεν υπάρχει ούτε στο σύνταγμα, ούτε στο Ν.Δ. 794/71 ούτε στους αστυνομικούς κανονισμούς, που ίσχυσαν κατά καιρούς . Αυτό δικαιολογείται διότι οι ιδιωτικές συναθροίσεις θεωρούνταν ως προέκταση του δικαιώματος της ελευθερίας της προσωπικότητας και του ασύλου της κατοικίας ⁹³ . Ιδιωτική είναι η συνάθροιση που πραγματοποιείται σε περίκλειστο χώρο, όπου δεν μπορεί να εισέλθει κανείς και ο χώρος παραμένει κλειστός καθ’ όλη

⁸⁷ Δαγτόγλου, ό.π. , σελ. 737-741 .

⁸⁸ Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 449 .

⁸⁹ Σβώλος Αλ., Γ. Βλάχος, ό.π., σελ. 215 .

⁹⁰ Τσίρης, ό.π., σελ. 117-118 .

⁹¹ Τσίρης, ό.π., σελ. 101-110 και Γεωργόπουλος, ό.π., σελ. 551-2 και Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 452-454 .

⁹² Τσίρης, ό.π. και Γεωργόπουλος ό.π. .

⁹³ Σβώλος Αλ., Γ. Βλάχος, ό.π. σελ.220 .

τη διάρκεια της συνάθροισης για καλύτερο έλεγχο των συναθροισμένων, είναι ο ορισμός που υιοθετεί και το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ)⁹⁴.

Δημόσιες συναθροίσεις : Κατά το άρθρο 1 παράγραφος 2 του Ν.Δ. 794/71 «Ως δημόσια συναθροίσεις, κατά την έννοιαν του παρόντος, θεωρείται η εκ των προτέρων διοργανούμενη και σκοπούσα εις την από κοινού εκδήλωσιν του φρονήματος ή της γνώμης των μετεχόντων, ή εις την παρακολούθησιν διαλέξεων ή εις την προβολήν κοινών αυτών αιτημάτων » . Ο χαρακτηρισμός της συνάθροισης ως δημόσιας δεν αναιρείται από την ύπαρξη προσωπικού δεσμού μεταξύ του διοργανωτή της συνάθροισης και των συναθροισμένων . Η δημόσια συνάθροιση διακρίνεται ανάλογα με το αν περιστοιχίζεται ο χώρος της συνάθροισης ή όχι, άσχετα αν πρόκειται για δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο σε δημόσια συνάθροιση κλειστού χώρου και σε δημόσια υπαίθρια συνάθροιση⁹⁵.

Κλειστός χώρος : Είναι η δημόσια συνάθροιση που πραγματοποιείται σε περιστοιχισμένο κλειστό χώρο, προσιτό όμως σε όλους έστω και με πληρωμή εισιτηρίου⁹⁶.

Υπαίθριες : «η γινόμενη εν μη περιτετειχισμένω χώρω, αδιάφορον αν ο χώρος ούτος είναι στεγασμένος ή ου», είναι ο ορισμός της υπαίθριας συνάθροισης⁹⁷. Το βασικό στοιχείο της υπαίθριας συνάθροισης είναι το προσιτό σε όλους κατά τρόπο φυσικό, χωρίς δηλαδή υλικά εμπόδια, χωρίς να ενδιαφέρει αν ο χώρος που πραγματοποιείται η συνάθροιση είναι στεγασμένος ή όχι (Σβώλος) . Το κριτήριο αυτό υιοθετεί και ο αποδεκτός (και σήμερα) ορισμός του άρθρου 294 παράγραφος 5 του κανονισμού της Χωροφυλακής του 1958, όπου : «δημόσια εν υπαίθρω συνάθροισις υπάρχει οσάκις αυτή λαμβάνει χώραν εις ανοικτόν, μη περιτετειχισμένον, χώρον » . Σχετικά με το υλικό που περικλείει το χώρο αυτό είναι αδιάφορο σύμφωνα με γνώμη της μειοψηφίας σε γνωμοδότηση (υπ' αριθμόν 337/1978) της Ολομέλειας του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους⁹⁸.

Κινητές συναθροίσεις : Ιδιαίτερο είδος των δημοσίων συναθροίσεων αποτελούν οι κινητές συναθροίσεις (διαδηλώσεις, πορείες, πομπές), στις οποίες οι συναθροισμένοι χρησιμοποιούν το δημόσιο δρόμο με στόχο να εκφράσουν επιδεικτικότερα τη θέληση του με την παρουσία του, με συνθήματα ή φέροντας σημαίες, πλακάτ και διακριτικά γενικά γνωρίσματα κάθε είδους⁹⁹.

⁹⁴ απόφαση 696/1955 της Ολομέλειας του ΣτΕ, η οποία θεώρησε τις ιδιωτικές συναθροίσεις «εις ως προσέρχονται ωρισμένα πρόσωπα κληθέντα ατομικώς ή φέροντα ωρισμένην ιδιότητα », Τσίρης, όπ.π., σελ. 103 .

⁹⁵ Γεωργόπουλος, όπ.π.

⁹⁶ Τσίρης, όπ.π.

⁹⁷ Σβώλος Αλ. , «Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις κατά το Δημόσιον ημών Δίκαιον και η νομοθετική ρύθμισις αυτών », Πετράκης π. 1916, Αθήνα, σελ. 252 .

⁹⁸ Τσίρης , όπ.π.

⁹⁹ Σβώλος Αλ., Γ. Βλάχος, όπ.π. σελ 204 .

ΚΕΦ. 4 : Περιορισμοί του δικαιώματος της συνάθροισης.

4.1 Γενικοί περιορισμοί¹⁰⁰:

Είναι αυτοί που αναφέρονται γενικά σε κάθε ατομικό δικαίωμα ενώ συγκεκριμένα για το δικαίωμα της συνάθροισης ως γενικό περιορισμό μπορούμε να αναφέρουμε τους όρους¹⁰¹ ήσυχα και χωρίς όπλα της παραγράφου 1 του άρθρου 11 .

α) Γενικοί Περιορισμοί :

Η ελευθερία της συνάθροισης, όπως και κάθε άλλου συνταγματικού δικαιώματος, δεν σημαίνει ελευθερία για αδικοπραξία . Υπό αυτό το πρίσμα, κάθε αδίκημα που διαπράττει το άτομο ως μεμονωμένο πρόσωπο και αποδοκιμάζεται από το δίκαιο με την συμμετοχή στη συνάθροιση το αδίκημα δεν γίνεται θεμιτό και μπορεί να το διαπράττουν οι συναθροισμένοι ατιμωρητί . Και η συνάθροιση, επομένως υπάγεται στους γενικούς νόμους, σε αυτούς δηλαδή που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό . Οι γενικοί αυτοί περιορισμοί υπάρχουν σε κάθε ατομικό δικαίωμα . Στους γενικούς περιορισμούς αποκλειστικά του δικαιώματος της συνάθροισης ανήκουν και οι όροι «ήσυχα» και «χωρίς όπλα», οι οποίοι όμως γίνονται δεκτοί περισσότερο ως προϋποθέσεις της συνταγματικής προστασίας του άρθρου 11 και όχι ως περιορισμοί .

β) Ευθύνη της Αστυνομίας :

Η αστυνομία δεν παύει να είναι υπεύθυνη για την τήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας στη περίπτωση των συναθροίσεων . Στη δημόσια, λοιπόν, τάξη περιλαμβάνεται και η οδική τάξη, την οποία η αστυνομία οφείλει να εγγυάται και κατά τη διάρκεια της συνάθροισης τόσο για τους συναθροισμένους όσο και για τους μη μετέχοντες στην συνάθροιση .

4.2 Ειδικοί περιορισμοί :

Οι ειδικοί περιορισμοί είναι αυτοί που αναφέρονται στη παράγραφο 2 του άρθρου 11 και εφαρμόζονται μόνο στις υπαίθριες συναθροίσεις . Οι κλειστές, λοιπόν, συναθροίσεις υπάγονται στους γενικούς περιορισμούς και μπορούν να περιοριστούν ή να διαλυθούν και όχι να απαγορευθούν όπως οι υπαίθριες συναθροίσεις (που δύνανται να απαγορευθούν) για τους λόγους που βρίσκονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 11 . Έτσι έχουμε τις παρακάτω κατηγορίες ειδικών περιορισμών των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων .

α) Παρουσία Αστυνομίας:

Η παρουσία της αστυνομίας επιτρέπεται μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις κάτι που αποτελεί νεωτερισμό σε σχέση με τα προηγούμενα ελληνικά Συντάγματα¹⁰². Την παρουσία της αστυνομίας προβλέπει και το νομοθετικό διάταγμα 794/1971 στο άρθρο 4 παράγραφος , το οποίο βέβαια προέβλεπε και την παρουσία της στις κλειστού χώρου συναθροίσεις, διάταξη που ως προς αυτό κρίθηκε αργότερα

¹⁰⁰ Δαγτόγλου, όπ.π., σελ. 745-747 .

¹⁰¹ βλ. παραπάνω 3.4 .

¹⁰² Τσίρης, όπ.π., σελ. 118-121 .

αντισυνταγματική . Αυτή η παρουσία της αστυνομίας στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις πρέπει να είναι διακριτική και ανάλογη με τον αριθμό των συναθροισμένων κατά τρόπο ώστε να μη χρησιμεύει για εκφοβισμό ή να επηρεάζει το φρόνημα τους αλλά να διασφαλίζει και να εγγυάται την κανονική και ομαλή εξέλιξη της συνάθροισης τόσο για τους συναθροισμένους όσο και για τους μη .

β) Απαγόρευση Συνάθροισης :

Το σύνταγμα προβλέπει τη δυνατότητα απαγόρευσης των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων, υπό την ειδική επιφύλαξη νόμου, όταν είτε επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια εξαιτίας της συνάθροισης είτε σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής . Η ύπαρξη αυτής της επιφύλαξης νόμου δεν δίνει βέβαια την ευχέρεια στον κοινό νομοθέτη να περιορίζει ανεξέλεγκτα το δικαίωμα της συνάθροισης .

Ο όρος δημόσια ασφάλεια , τώρα, σημαίνει προστασία από τον κίνδυνο προσβολής της ασφάλειας προσώπων, δηλαδή της ζωής τους, της σωματικής ακεραιότητας και υγείας τους ¹⁰³ και προβλέπεται και στο Ν.Δ. 794/1971 . Πέρα όμως από την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων η έννοια της δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει και την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων και βασικών αγαθών, την ακεραιότητα της έννομης τάξης, την έννοια και ύπαρξη του Κράτους και των θεσμών του καθώς και την προστασία της συνταγματικής τάξης και το ελεύθερο του δημοκρατικού πολιτεύματος (Τσίρης) . Η έννοια αυτή της δημόσιας ασφάλειας είναι διαφορετική από την έννοια τόσο της δημόσιας τάξης όσο και της εθνικής ασφάλειας . Η πρώτη, λοιπόν, έννοια της δημόσιας τάξης αναφέρεται και στην δημόσια ασφάλεια και στη συνεχή και αδιάταρακτη λειτουργία των δημοσίων υπαλλήλων ¹⁰⁴, ενώ η δεύτερη σχετίζεται περισσότερο με την στρατηγική αντιμετώπισης του κάθε κράτους των στρατιωτικών ή τρομοκρατικών κυρίως κινδύνων .

Ο όρος κοινωνικοοικονομική ζωή και η «σοβαρή διατάραξη» αυτής είναι ένας νέος περιορισμός, εφόσον για πρώτη φορά προτάθηκε στην Ε' Αναθεωρητική Βουλή του 1975 ¹⁰⁵. Η έννοια αυτή είναι στενότερη από αυτή της δημόσιας ασφάλειας και αναφέρεται κυρίως στην παρακώλυση των συγκοινωνιών και της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών που δεν μετέχουν στη συνάθροιση ¹⁰⁶. Σχετικά, λοιπόν, στοιχεία με το κίνδυνο αυτό είναι ο αριθμός των συναθροισμένων σε σχέση όμως με τον αριθμό των ενοχλούμενων πολιτών, η σκοπιμότητα της παρακώλυσης, ο αριθμός των ρευμάτων κυκλοφορίας που είναι κατειλημμένα, ο χρόνος, η διάρκεια και η συχνότητα πραγματοποίησης των συναθροίσεων . Για να εφαρμοστεί ο περιορισμός αυτός πρέπει να εκδοθεί ο νόμος που προβλέπει η διάταξη του άρθρου 11 παραγραφ.2 εδ. β' Σ .

Επομένως, το δικαίωμα της δημόσιας υπαίθριας συνάθροισης μπορεί να περιοριστεί μόνο για λόγους δημόσιας ασφάλειας, εφόσον το νομοθετικό διάταγμα 794/1971 δεν αναφέρεται καθόλου στον περιορισμό της σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής .

Και για τους δύο όμως περιορισμούς είναι απαραίτητη η «αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής » . Η αιτιολόγηση αυτή πρέπει να αφορά τόσο την ύπαρξη των παραπάνω λόγων όσο και την σοβαρότητα αυτών . Επίσης ο νόμος αναφέρει ότι

¹⁰³ Τσίρης, ό.π., σελ. 123-127 .

¹⁰⁴ σύμφωνα και με την απόφαση 957/1978 της Ολομέλειας του Συμβουλίου Επικρατείας .

¹⁰⁵ Τσίρης, ό.π.

¹⁰⁶ Γεωργόπουλος, ό.π. , σελ. 553-4 .

η απόφαση για την απαγόρευση θα πρέπει να αναφέρει και τους λόγους αδυναμίας αποτροπής του κινδύνου με άλλα μέτρα ηπιότερα της απαγόρευσης¹⁰⁷.

γ) Διάλυση Συνάθροισης¹⁰⁸ :

Η αρμόδια αρχή μπορεί να διαλύσει μία συνάθροιση κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της είτε λόγω παραβάσεως των γενικών νόμων είτε λόγω προκλήσεως των κινδύνων του άρθρου 11 παράγραφ.2 του συντάγματος .Πέρα από αυτούς τους λόγους μία συνάθροιση μπορεί πάντοτε να διαλυθεί αν αυτή διεξήχθη παρά την απαγόρευση της για κάποια παράβαση νόμων ή των ειδικών όρων που τίθενται στο εδάφιο β' του άρθρου 11 παράγραφ.2 Σ .

Ωστόσο, οι συναθροίσεις δεν μπορεί να διαλύονται, όπως αντισυνταγματικά προέβλεπε το Ν.Δ. 794/1971, γιατί οι συναθροισμένοι δεν απολάβουν το δικαίωμα της συνάθροισης ή γιατί δεν είχαν γνωστοποιήσει προσηκόντως την σχεδιαζόμενη συνάθροιση (εξ' αυτών δηλαδή των λόγων).

δ) Ειδικές Εξουσιαστικές Σχέσεις :

Ειδικοί είναι και οι περιορισμοί που επιβάλλονται λόγω των ειδικών εξουσιαστικών σχέσεων ή αλλιώς των εξουσιαστικών σχέσεων των δικαστικών, διοικητικών και στρατιωτικών υπαλλήλων, καθώς και υπαλλήλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφος 3 του συντάγματος .

Καταρχήν, τα παραπάνω πρόσωπα απολαμβάνουν όπως τα υπόλοιπα φυσικά πρόσωπα του δικαιώματος της συνάθροισης . Περιορισμοί εισάγονται όμως για αυτά τα πρόσωπα από το άρθρο 29 παράγραφ.3 Σ , σύμφωνα με την οποία απαγορεύονται απόλυτα όλες οι εκδηλώσεις των δημοσίων υπαλλήλων (διοικητικών και στρατιωτικών) υπέρ πολιτικών κομμάτων και η ενεργός δράση των υπαλλήλων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των δημοσίων επιχειρήσεων υπέρ κόμματος¹⁰⁹ .

Με αυτή τη διάταξη απαγορεύεται συνεπώς για τους δημόσιους υπαλλήλους και τους υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου η απαγόρευση διοργάνωσης και διεύθυνσης κομματικών συναθροίσεων, εφόσον αυτές έχουν το χαρακτήρα είτε εκδήλωσης υπέρ πολιτικών κομμάτων είτε ενεργούς δράσης υπέρ αυτών .

Αντιθέτως, δεν προβλέπεται καμία απαγόρευση για τη διοργάνωση, τη διεύθυνση και τη συμμετοχή σε συναθροίσεις μη πολιτικού περιεχομένου . Επίσης δεν απαγορεύεται η συμμετοχή των προσώπων με αυτές τις ιδιότητες σε συναθροίσεις πολιτικού περιεχομένου, εφόσον (σαφώς) δεν παραμελούνται οι υπηρεσιακές τους υποχρεώσεις .

¹⁰⁷ Δαγτόγλου. ό.π. , σελ. 752-3 .

¹⁰⁸ Δαγτόγλου, ό.π., σελ. 751 .

¹⁰⁹ Τσίρης, ό.π., σελ. 112-114 .

4.3 Διεθνείς περιορισμοί :

α) Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου¹¹⁰:

Το άρθρο 11 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνει το δικαίωμα της ειρηνικής συνάθροισης . Η δεύτερη, τώρα, παράγραφος του άρθρου επιβάλλει περιορισμούς του δικαιώματος της συνάθροισης και μάλιστα ευρύτερους του αντίστοιχου δικαιώματος του ελληνικού συντάγματος . Οι περιορισμοί αυτοί είναι λόγοι εθνικής ασφάλειας, προάσπισης της τάξης και πρόληψης του εγκλήματος, προστασίας της υγείας και της ηθικής, προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων . Επίσης, από την διάταξη αυτή επιτρέπεται και η θέσπιση άλλων περιορισμών του δικαιώματος της συνάθροισης από τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας και των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους . Οι περιορισμοί αυτοί πρέπει μάλιστα να προβλέπονται από νόμο και να είναι αναγκαίοι σε μία δημοκρατική κοινωνία .

Η ρήτρα αυτή για την αναγκαιότητα σε μία δημοκρατική κοινωνία όπως τελικά γίνεται δεκτό υπονοεί πως όλα τα μέτρα που λαμβάνονται από το κράτος για την διεξαγωγή μίας συνάθροισης δεν εξυπηρετούν κατά ανάγκη τον σκοπό της Σύμβασης (και το γενικότερο σκοπό των ατομικών δικαιωμάτων της Σύμβασης) και θα πρέπει να επιλέγονται μέτρα απαραίτητα για την ασφάλεια, την τάξη, τη ηθική, την υγεία κ.α. Γενικά, πάντως η ρήτρα αυτή ερμηνεύτηκε από την Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως αρχή της αναλογίας της κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης και πως γενικά τα κράτη διαθέτουν ένα ευρύ πεδίο εκτίμησης ως προς τη συγκεκριμένη ρήτρα .

β) Άλλα Διεθνή Κείμενα¹¹¹:

Αρχικά, το άρθρο 21 του Διεθνούς Συμφώνου περί των Ατομικών Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών που επαναλαμβάνει κατά βάση τη ρύθμιση του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ¹¹² .

Έπειτα, στη διάταξη του άρθρου 15 της Αμερικανικής Σύμβασης Των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με μόνη διαφορά την πρόβλεψη του περιορισμού «χωρίς όπλα» στην κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης .

Επίσης, το άρθρο 11 του Αφρικανικού Χάρτη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών παρουσιάζει μεγαλύτερες και ουσιαστικότερες διαφορές με τις αντίστοιχες διατάξεις των άλλων διεθνών κειμένων . Συγκεκριμένα, κατοχυρώνεται ελεύθερα το δικαίωμα της συνάθροισης χωρίς περιορισμούς για τα όπλα και την ειρηνική συνάθροιση . Ενώ, τέλος, απαλείφεται η ρήτρα της δημοκρατικής κοινωνίας που υπάρχει στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ .

¹¹⁰ Τσίρης , ό.π., σελ. 162-166 .

¹¹¹ ό.π., σελ. 166-7.

¹¹² βλ. παραπάνω 2.4 .

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ :

Η συνάθροιση των ατόμων ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας των ανθρώπων και της ανάγκης για επικοινωνία που αναπτύχθηκε από τη πρώτη στιγμή της ζωής του κάθε ανθρώπου . Επομένως το δικαίωμα αυτό ήταν απαραίτητο για τα νέα σύγχρονα κράτη . Και η Ελλάδα μέσα σε αυτά κατοχύρωσε το δικαίωμα της συνάθροισης στο άρθρο 11 του ισχύοντος συντάγματος . Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι όπως και άλλα δικαιώματα συλλογικής δράσης είναι ένα δείγμα δημοκρατικότητας των κοινωνιών αλλά και δείγμα δράσης και ενεργής συμμετοχής των πολιτών στη κοινωνική ζωή του τόπου και ιδίως σε δραστηριότητες της πολιτικής εξουσίας .

Οι περιορισμοί που τίθενται στο δικαίωμα λειτουργούν υπό δύο αντίρροπες κατευθύνσεις . Από τη μία μεριά το δικαίωμα της συνάθροισης περιορίζεται για να προστατευθούν όσοι δεν συμμετέχουν στη συνάθροιση . Από την άλλη μεριά τίθενται περιορισμοί για να εξασφαλιστεί η προστασία της συνάθροισης και των όσων μετέχουν σε αυτή .

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το δικαίωμα της συνάθροισης είναι ένα ατομικό δικαίωμα, το οποίο κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα στο Σύνταγμα του 1864 και κατέχει θεμελιώδη σημασία και στο ισχύον Σύνταγμα 1975 (άρθρο 11) στο μέρος του συντάγματος με τίτλο «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα» . Σημαντικό μέρος της ρύθμισης των συναθροίσεων καλύπτεται σημαντικά από το νομοθετικό διάταγμα 794/1971 . Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι είναι ένα δικαίωμα μικτής νομικής φύσης με φορείς όλους τους πολίτες- φυσικά πρόσωπα, Έλληνες (άρθρ.11 Σ) και αλλοδαπούς (από άρθρ.11 ΕΣΔΑ),ενώ γίνεται δεκτή και η τριτενέργεια . Η συνάθροιση διακρίνεται σε ιδιωτική ή δημόσια καθώς και σε υπαίθριες ή κλειστού χώρου . Τέλος το δικαίωμα της συνάθροισης υποβάλλεται σε περιορισμούς, αναγκαίους τόσο για την ακώλυτη άσκηση του δικαιώματος από τους συναθροισμένους και την προστασία αυτών όσο και την προστασία αυτών που δε συμμετέχουν στη συνάθροιση .

Summary

The right of “assembly” is an individual right, which is be included for first time in Greece to the Constitution 1864 and which has one fundamental position in our Constitution 1975 (article 11 of Constitution), in the part of Constitution that titled like : “Individual and Social Rights ” . The Legislative Degree 794/1971 has an important part of the secure of right . The right of assembly is one mixtus right according his legal nature and is recognized in favor of persons, Greeks (by article 11 Constitution) and not (by article 11 European consensus of personal rights), while it is accepted tritenergi . The assembly is separated to main and public and also in close or not space. In the end (we have to say) that the right of assembly is restricted negatively for the using the right by assemblymen’s and also for protecting both of them assemblymen’s and not .

ΛΗΜΜΑΤΑ :

Συνάθροιση – δικαίωμα- θεμελιώδης- συλλογικό δικαίωμα- ήσυχα- άοπλα-φυσικό πρόσωπο- τριτενέργεια- ιδιωτική- δημόσια- υπαίθρια- θετικό περιεχόμενο – αρνητικό περιεχόμενο – περιορισμοί –οργάνωση – διάλυση – δημόσια ασφάλεια- κοινωνικοοικονομική ζωή- αιτία – απόφαση – αστυνομία .

Assembly – right –fundamental character – collective right-quietly- unarmed- person – tritenergi – private- public- outdoor – positive content – negative content – restrictions –organizing- dim- public security- social and financial life – reason- decision – police .

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

Νομολογία:

1. 4635/1977 ΣτΕ (Τμ. Δ'), ΤοΣ 1978, σελ.173 και ΝοΒ 1978 σελ. 423, Συγκέντρωση μαρτύρων του Ιεχωβά Μαγνησίας. Σύνταγμα. Δικαίωμα του συνέρχεσθαι – Συναθροίσεις στο ύπαιθρο δεν είναι δυνατόν να απαγορευτούν επ' αόριστον αλλά μόνο για ορισμένο χρόνο.
2. 3649/1977 ΠλημΘεσσαλ. :μη νόμιμη απόφαση διευθυντή αστυνομίας για απαγόρευση συνάθροισης. Συγκέντρωση σπουδαστών Θεσσαλονίκης.
3. 782/1979 ΑΠ,ΝΟΒ/1979 (1142) :απαγόρευση δημ.συνάθροισης με αιτιολογημένη απόφαση της Αστυνομικής Αρχής
4. 504/1980 ΑΠ,ΝΟΒ/1980 (1622):συμμετοχή σε απαγορευμένη δημόσια συνάθροιση
5. 1766/1988 ΑΠ,Δ/ΝΗ/1989 (1097) :αξιοποινη συμμετοχή σε συνάθροιση μόνο όταν οι συμμετέχοντες τελούν σε γνώση απαγόρευσης
6. 1242/1993 Α.Π. ΠοινΧρ/1993 (1000), Στάση και αντίσταση κατά της αρχής. Στοιχεία των αδικημάτων. Απαγόρευση και διάλυση δημόσιας συνάθροισης επειδή επίκειται η πρόκλησης επεισοδίων. Συνταγματικότητα της ρύθμισης. Εξύβριση των αστυνομικών οργάνων που επεδίωκαν την διάλυση της συνάθροισης.
7. 230/1994 Α.Π. , ΠοινΧρ/1994 (461), Καταδικαστική απόφαση για στάση και για διατάραξη οικιακής ειρήνης δημόσιας υπηρεσίας. Αιτιολογία. Έννοια δημόσιας συνάθροισης. Έννοια πανεπιστημιακού ασύλου. Μερική αναίρεση της απόφασης λόγω μη παραθέσεως του άρθρ. 334 παρ.3 του ΠΚ.

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΣ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ Αριθμ. 4/1999 30-3-1999

Επί των τεθειμένων με το υπ' αριθμ. 2501/1/15-α από 3-10-98 ερωτημάτων σας έχομε την τιμή να σας γνωρίσουμε ότι σύμφωνα με το αρθρ. 25 παρ.2 του Ν. 1756/88 η γνώμη μας είναι η ακόλουθη: Σύμφωνα με το άρθρο 11 του ισχύοντος Συντάγματος : « 1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα όπως συνέρχονται ησύχως και αόπλως. 2. Μόνον εις τας δημοσίας εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η αστυνομία. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να απαγορευθούν δι' ητιολογημένης αποφάσεως της αστυνομικής αρχής, γενικώς μεν αν εκ τούτων επίκειται σοβαρός κίνδυνος εις την δημόσιαν ασφάλειαν, εις ορισμένην δε περιοχίν αν απειλείται σοβαρά διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής, ως νόμος ορίζει». Ειδικός περί συναθροίσεως νόμος είναι το Ν.Δ. 794/71 που εξακολουθεί να ισχύει (εφόσον εκτελεστικός της ως άνω συνταγματικής διατάξεως νόμος δεν έχει εκδοθεί αν και περιέχει αρκετές αντισυνταγματικές διατάξεις). Ισχύουν επίσης το Β.Δ. 168/72 "περί καθορισμού των χώρων όπου απαγορεύεται η πραγματοποίηση συναθροίσεων" και το Β.Δ. 269/72 "περί εγκρίσεως του κανονισμού διαλύσεως δημοσίων συναθροίσεων". Προηγούμενες τούτων διατάξεις δεν καταργήθηκαν ρητώς, με αποτέλεσμα να υφίσταται μια απαράδεκτη νομοθετική σύγχυση και αβεβαιότητα (Π. Δαγτόγλου. Ατομικά Δικαιώματα Β' 1991). Έτσι η υπ' αριθμ. 11/1962 γνωμοδότηση

του Εισαγγελέα Αρείου Πάγου παραπέμπει στο Ν. 29/1943, στα άρθρα 299 και 300 του κανονισμού χωροφυλακής, στα άρθρα 123-128 του κανονισμού της (πρώην) αστυνομίας πόλεων και την υπ' αριθμ. 76/1954 αστυνομική διάταξη της Αστυνομικής Δ/σης Αθηνών. Οι διατάξεις αυτές δεν έχουν ρητώς καταργηθεί από νεότερες νομοθετικές κ.λ.π. ρυθμίσεις. Υπό την ισχύ των ανωτέρω νομοθετικών διατάξεων οι προσήκουσες κατά τη γνώμη μας απαντήσεις στα τεθέντα ερωτήματα έχουν ως εξής: Ερώτημα πρώτον: Συνάδουν προς την ισχύουσα Συνταγματική τάξη οι διατάξεις του Β.Δ. 168/72;

Το διάταγμα αυτό που εξεδόθη κατ' εξουσιοδότηση του άρθρ. 6 παρ.6 του Ν.Δ. 749/1971 έχει χαρακτήρα "μη αυτοτελούς" διατάγματος με την έννοια ότι η έκδοσή του συνδέεται με την ύπαρξη του εξουσιοδοτικού νόμου, συνεπώς καταργείται αυτοδικαίως μαζί με την κατάργηση του νόμου, δηλαδή του Ν.Δ. 794/1971. Επειδή όμως εξακολουθεί να ισχύει ο νόμος βάσει του άρθρ. 112 παρ.1 του Συντάγματος ασφαλώς και το Β.Δ. 168/1972 είναι σε ισχύ. Περαιτέρω με το διάταγμα αυτό απαγορεύεται η εν υπαίθρω πραγματοποίηση δημοσίων συναθροίσεων(περί ων η παρ.2 του άρθρου 1 του Ν.Δ. 794/71) και η διέλευση κινουμένων τοιούτων (πορειών) σε ορισμένους δρόμους που αναλυτικώς παρατίθενται. Περιεχόμενο της ελευθερίας της συνάθροισης είναι η ελευθερία οργάνωσης, διεξαγωγής διεύθυνσης και συμμετοχής στη συνάθροιση. Στην ελευθερία της συνάθροισης ανήκει και η ελευθερία καθορισμού του τόπου και του χρόνου διεξαγωγής της. Όμως καθόλου δεν είναι αντίθετοι στο Σύνταγμα περιορισμοί που αποβλέπουν στην προστασία άλλων εννόμων αγαθών. Οι κατοικίες λ.χ. των μελών της Κυβερνήσεως, οι Πρεσβείες ξένων κρατών μπορεί να χαρακτηρισθούν ως χώροι στους οποίους δεν επιτρέπεται η διεξαγωγή συνάθροισης ή πορείας. Επίσης Συνταγματική είναι η απαγόρευση πορειών κ.λ.π. κατά την ώρα κυκλοφοριακής αιχμής στις κεντρικές οδικές αρτηρίες των πόλεων, στις εθνικές οδούς κ.λ.π.. Θα ήταν παραλογισμός αν υποστηριζόταν ότι η ελευθερία των συναθροίσεων υπερέχει της οδικής ασφάλειας, που ανάγεται ή αναφέρεται σε ζωή, περιουσία κ.λ.π. Όπως ενδεικτικώς περί των κρατούντων Ευρωπαϊκών αντιλήψεων μνημονεύουμε σχετική διάταξη του Ολλανδικού Συντάγματος: «Αναγνωρίζεται το δικαίωμα της συναθροίσεως αλλά δεν θίγεται καθόλου η ευθύνη του καθενός έναντι του νόμου» (άρθρο 9 του Συντάγματος της Ολλανδίας).Οι συναθροίσεις πρέπει να διεξάγονται με τρόπο που να μην διαταράσσεται ή να διαταράσσεται μόνο στο μέτρο του απολύτως αναγκαίου, η οδική κυκλοφορία. Με την έννοια αυτή είναι δυνατή και η συνύπαρξη της πορείας, σε καθορισμένη λωρίδα ή επί πεζοδρομίου ταυτόχρονα με την παράλληλη κυκλοφορία των οχημάτων. Η διατάραξη θα ήταν μέσα στα μέτρα του απολύτως αναγκαίου, με τον τρόπο αυτό. Η αστυνομική αρχή που είναι υπεύθυνη για την τήρηση της δημόσιας τάξης (συμπεριλαμβάνεται και η οδική τάξη) είναι σε θέση να εκτιμήσει τα συγκεκριμένα μέτρα που πρέπει να λαμβάνει κατά περίπτωση. Ερώτημα δεύτερο: Μπορεί η Αστυνομία να απαγορεύει την κίνηση συναθροίσεων και πορειών επι του οδοστρώματος των πόλεων ή σε μέρος αυτού, ανάλογα με τον όγκο των συγκεντρωμένων και σε περίπτωση παραβίασης της απαγόρευσης ποιες πρέπει να είναι οι περαιτέρω ενέργειες της αστυνομίας; Έχει σχεδόν απαντηθεί το ερώτημα ήδη. Μόνο που συνιστά υποχρέωση των Αστυνομικών Αρχών, να προλαμβάνουν ή να αποτρέπουν τους κινδύνους που επισημαίνει η παρ.2 του άρθρου 11 του Συντάγματος. Επομένως ο καθορισμός αντί της πλήρους απαγορεύσεως, ορισμένων όρων διεξαγωγής μιας πορείας είναι απολύτως σύμφωνος με το Σύνταγμα και το νόμο (άρθρο6 παρ.4 του Ν.Δ. 794/71), αφού διασφαλίζει πλην των άλλων, και την ομαλή διεξαγωγή και την αποδοχή της από το ευρύ κοινό που δεν μετέχει στη συνάθροιση. Σε περίπτωση παραβίασης των

όρων που περιέχει η αιτιολογημένη απόφαση, η οποία κοινοποιείται στο διοργανωτή ή τον πρόεδρο της συνάθροισης τουλάχιστον 24 ώρες πριν από αυτήν, τότε η Αστυνομία οφείλει να ζητήσει από τους διευθύνοντες τη συνάθροιση, να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για την αποκατάσταση της νόμιμης διεξαγωγής της, είτε να κηρύξουν τη λήξη τα μόνο δε αν αυτοί αρνηθούν ή αδυνατούν, δικαιούται η αστυνομία να προχωρήσει στη διάλυση της συνάθροισης (άρθρο 7, παρ.2 του Ν.Δ. 794/71). Μετά την κοινοποίηση της απόφασης για διάλυση που γίνεται τρεις φορές (λ.χ. με megάφωνο) στους συμμετέχοντες, καθένας που εξακολουθεί να μην απομακρύνεται, διαπράττει το αδίκημα του άρθρου 171 παρ.1 του ΠΙ ενώ για τα πρόσωπα του άρθρου 3 παρ.3 του Ν.Δ. 794/71 θα εφαρμοστεί η ποινική διάταξη του άρθρου 9 παρ.1 περ. β', γ'.

Ερώτημα τρίτο: Σε περίπτωση αποκλεισμού τμημάτων του εθνικού οδικού δικτύου ή ζωτικών για την κυκλοφορία επαρχιακών οδών, από συναθροίσεις ή από τη στάθμευση οχημάτων των μετεχόντων στην συνάθροιση, μπορεί η αστυνομία να απαγορεύει τη συνάθροιση και τη στάθμευση των οχημάτων επί των ως άνω οδών και ποιες ποινικές διατάξεις πρέπει να εφαρμόζει για κάθε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς την απαγόρευση; Όπως ορίζεται στην παρ.2 του άρθρου 11 του Συντάγματος η αστυνομική αρχή μπορεί να απαγορεύσει την εν υπαίθρω συνάθροιση με αιτιολογημένη απόφαση, γενικώς μεν αν επίκειται σοβαρός κίνδυνος στη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρά, διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Στην έννοια της συνάθροισης περιέχεται η διαδήλωση και η πορεία. Το σύνταγμα επιτρέπει την προληπτική απαγόρευση των υπαίθριων συναθροίσεων για τους παραπάνω λόγους και αφήνει τον περαιτέρω προσδιορισμό στον νόμο. Τέτοιος νόμος ειδικός δεν εκδόθηκε ακόμη και εξακολουθεί να εφαρμόζεται το Ν.Δ. 794/71. Ο νόμος αυτός προσθέτει στη δημόσια ασφάλεια και τη "δημόσια τάξη". Η προσθήκη αυτή δεν είναι Συνταγματική, διότι αντιβαίνει στο άρθρ.11 παρ.2 του Συντάγματος που περιλαμβάνει ρητά μόνο τη Δημόσια Ασφάλεια. Η έννοια της "Δημόσιας τάξης" είναι ευρύτερη γιατί περιέχει πλην της Δημόσιας Ασφάλειας και την τήρηση της θεμελιώδους στο Δημόσιο Δίκαιο αρχής της συνεχούς και αδιατάρακτης λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών, των αστικών συγκοινωνιών κ.λ.π. (Ολ. ΣτΕ 957/78). Συνεπώς για επικείμενο κίνδυνο της δημόσιας τάξης δεν επιτρέπεται προληπτική απαγόρευση (γενική) της υπαίθριας συνάθροισης, φυσικά όμως, για το λόγο αυτό, επιτρέπεται η διάλυση της ήδη διεξαγόμενης. Περαιτέρω η ΕΣΔΑ (αρθρ.11 παρ.2 εδ.1 του Ν.Δ. 53/1974) επιτρέπει περιορισμούς της ελευθερίας των συναθροίσεων για λόγους προάσπισης της τάξης ή πρόληψης της αταξίας (for the prevention of disorder). Έτσι θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι βάσει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου που κυρώθηκε και από την Ελλάδα (Ν.Δ. 53/74) επιτρέπεται η λήψη μέτρων που αποσκοπούν στην προάσπιση της τάξεως ακόμα και προληπτικά.

Επειδή όμως η εσωτερική νομοθεσία δεν πρέπει να αντίκειται στο Σύνταγμα, και πάλι πρέπει να θεωρείται ότι ούτε βάσει αυτής της διατάξεως επιτρέπεται προληπτική διάλυση της γενικής υπαίθριας συνάθροισης, εκ του λόγου ότι επίκειται κίνδυνος Δημόσιας Τάξης, ενώ αν ο κίνδυνος αφορά τη Δημόσια ασφάλεια, τότε επιτρέπεται. Το άρθρο 11 παρ.2 του Συντάγματος επιτρέπει την απαγόρευση της υπαίθριας συνάθροισης αν σε ορισμένη περιοχή απειλείται σοβαρά, διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Η διατύπωση αυτή είναι αόριστη και μπορεί να συντρέχει και όταν δεν απειλείται καθόλου η Δημόσια Ασφάλεια. Έτσι έχει γίνει δεκτό ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση, όταν η συνάθροιση απειλεί την κοινή ειρήνη (άρθρο 189 ΠΚ) ή θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των συγκοινωνιών και των

κοινοφελών εγκαταστάσεων (άρθρο 290 ΠΚ). Η απειλή διακοπής της συγκοινωνίας, αστικής ή εξ ίσου της υπεραστικής όπου διεξάγεται συνεχής διαμετακόμιση ζωτικών αγαθών, προσώπων και υπηρεσιών, συνιστά περίπτωση σοβαρής διαταραχής της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας (Ολ. ΣτΕ 957/78) και εμπίπτει στην έννοια της Συνταγματικής διάταξης του άρθρου 11 παρ.2 περ. β' του Συντάγματος και άρα είναι επιτρεπτή η προληπτική απαγόρευση της συνάθροισης αυτής. Φυσικά είναι επιτρεπτή κατά μείζονα λόγο η διάλυση μιας τέτοιας συνάθροισης και κατά τη διεξαγωγή της. Στα πλαίσια αυτής της τοποθέτησης είναι επιτρεπτή επίσης η υπό όρους διεξαγωγή της (λ.χ. απαγόρευση της στάθμευσης των τρακτέρ στην οδική αρτηρία, η κατάληψη από τους συμμετέχοντες μέρους μόνον του οδοστρώματος κ.λ.π.). Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των μετεχόντων, εφαρμόζονται ανάλογα οι ποινικές διατάξεις των άρθρων 167,170 και 171 του ΠΚ. Όμως μεταξύ των ταυτιόμενων διατάξεων του ποινικού κώδικα και των ποινικών διατάξεων του Ν.Δ. 794/71 θα εφαρμοστούν εκείνες που περιέχουν βαρύτερες ποινικές συνέπειες. Τέλος θα πρέπει να θεωρούνται ως μη ισχύουσες οι ποινικές διατάξεις : α) του άρθρου 9 παρ.1 περ. α' όταν δεν έγινε γνωστοποίηση της συνάθροισης, διότι δεν συμβιβάζεται η αναγγελία με την απόλυτη συνταγματικά κατοχύρωσή της. β) Ως μη ισχύουσα πρέπει να θεωρηθεί και η ποινική διάταξη του άρθρου 9 παρ.2 περ. α' Ν.Δ. 794/71 που αφορά σήματα διαλυθέντων κομμάτων κ.λ.π. γ) Επίσης η διάταξη του άρθρου 9 παρ.5 εδ. Γ' Ν.Δ. 794/71 μπορεί να ισχύσει μόνο για την περίπτωση του άρθρου 6 παρ.6 (πλην του κτηρίου του Συνταγματικού Δικαστηρίου που δεν υφίσταται) ενώ δεν ισχύει για τις παρ. 7,8,9 του άρθρου 6 λόγω μεταβολής των σημερινών πληθυσμιακών και λοιπών δεδομένων. Με το ίδιο σκεπτικό, θα ήταν ευκατὰ και η εναρμόνιση των ρυθμίσεων του Β.Δ. 168/72 επί τη βάσει των σημερινών δεδομένων που πιθανώς έχουν μεταβληθεί, για όσο τουλάχιστον χρονικό διάστημα οι Δημοκρατικές Κυβερνήσεις εξακολουθούν να μην καταρτίζουν νόμο, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ.2 του Συντάγματος. Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ.3 του Συντάγματος καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται, δηλαδή η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα, είναι Αντισυνταγματική. Εκ του λόγου ότι δεν αναφέρει η διάταξη κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής της, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν συνέπειες, η κυριότερη των οποίων είναι, ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά δεν απολαμβάνει πλέον τη συνταγματική προστασία του ατομικού δικαιώματος, το οποίο δεν μπορεί να επικαλείται ο καταχρώμενος (Δ. Τσάτσου Συνταγματικό Δίκαιο Γ'1988 σ. 279, Πολ. Πρωτ. Αθηνών 1044/86 Ελλ. Δ/ση 1987 σ. 710 Π. Δαγτόγλου: Συνταγματικό Δίκαιο Ατομικά Δικαιώματα Α'1991 σ. 132 -140). Εξυπακούεται βέβαια ότι η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος κρίνεται μόνο από το δικαστήριο, με αρκετή δυσκολία και περίσκεψη, αφού η έννοια της καταχρήσεως είναι αόριστη και η ευρύτητα των σκοπών των ατομικών δικαιωμάτων δεδομένη.

*Βασίλειος
Παπαδάκης
Αντιεισαγγελέας Αρείου Πάγου*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαλάκου – Θεοδωρούδη Μ., Το δικαίωμα της συναθροίσεως στη νομολογία, Επιθεώρησης Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου, τ.26, 1982 .
- Γεωργόπουλος, 1 .«Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο», 2001, Σάκκουλας Αθήνα . 2 . Πανεπιστημιακά παραδόσεις κατά το Σύνταγμα του 1968, τεύχος Γ, 1970, Αθήνα .
- Δαγτόγλου Π.Δ. , «Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Α' και Β', Σάκκουλας 1991 .
- Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., «Συνταγματικά δικαιώματα», σύστημα συνταγματικού δικαίου. Τόμος Γ' – Τεύχη. Ι – ΙΙΙ , β' έκδοση , Σάκκουλας 2008 .
- Καράκωστας Βελισσάριος Κ., Για το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, ΔΙΚΗ 24,1993 .
- Κατρούγκαλος Π., «Τα κοινωνικά δικαιώματα», Αθήνα, Σάκκουλας 2006 .
- Μαυριάς Κώστας Γ., Παντελής Αντώνης Μ., «Συνταγματικά κείμενα », Τόμος πρώτος, τέταρτη έκδοση, Σάκκουλας 2007 .
- Μπακόπουλος, «Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στο ελληνικό, γαλλικό, και αγγλικό δημόσιο δίκαιο», Σάκκουλας 1995 .
- Ράικος Α., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τ. Β', τεύχος α', 1979, Αθήνα
- Σβώλος Αλ., Βλάχος Γ., «Το σύνταγμα της Ελλάδας », Β', 1955 .
- Σγουρίτσας, Χ., Συνταγματικό Δίκαιο, τ:β',1966 .
- Συμεωνίδη-Καστανίδη, Ε., Το δικαίωμα των διαδηλώσεων και η παρακώλυση των συγκοινωνιών, Δίκαιο και Πολιτική, τ:5, 1983 .
- Τσάτσος, «Συνταγματικά δικαιώματα, θεμελιώδη δικαιώματα» .
- Τσιρής Παν. Β, «Η Συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης – συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 11 του Συντάγματος », 1988. Αθήνα .
- Φλογαΐτου Θεόδωρου Εγχειρίδιον Συνταγματικού Δικαίου, Αντ. Ν. Σάκκουλα 1987 .
- Χρυσόγονος Κώστας, «Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα », Αθήνα, Σάκκουλας 2002 .

Νομικά Περιοδικά :

Ποινικά Χρονικά /1993 για απόφαση 1242/1993 Α.Π. (1000) .
Ποινικά Χρονικά /1994 για απόφαση 230/1994 Α.Π. , (461).

Ηλεκτρονικές σελίδες :

1. www.law.uoa.gr
2. www.greeklaws.gr
3. www.a/dimitrop.gr
4. www.law.gr
5. www.antibaro/articles.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ Δ.Σ.Α.

Η Επιτροπή Συνταγματικών Δικαιωμάτων μελών του Δ.Σ.Α., καταγγέλλει σειρά σοβαρότατων παραβιάσεων Συνταγματικών δικαιωμάτων των πολιτών, από κρατικά όργανα και υπηρεσίες, κατά το χρονικό διάστημα από την Πέμπτη 8 Μαρτίου και μέχρι την Δευτέρα 11/3. Ειδικότερα, όπως ιδίως όμμασι εξακριβώσαμε:

1. Την Πέμπτη 8.3, η ειρηνική και καθ' όλα νόμιμη διαδήλωση των φοιτητικών συλλόγων στο κέντρο της Αθήνας, δέχθηκε απρόκλητη και βάρβαρη επίθεση από τις αστυνομικές δυνάμεις, κατά παράβαση του άρθρου 11 παρ.1 του Σ. όπου κατοχυρώνεται η ελευθερία των συναθροίσεων. Η εν λόγω επίθεση εξελίχθηκε με τη μέθοδο της «τυφλής» βίας από τις αστυνομικές δυνάμεις και είχε σαν αποτέλεσμα δεκάδες σοβαρούς τραυματισμούς πολιτών. Παράλληλα, το σύνολο των συμμετεχόντων στη διαδήλωση, δέχθηκε μεγάλο όγκο χημικών (κυανιούχα, υψηλής τοξικότητας) τα οποία αποτελούν χημικά όπλα, απαγορευμένα από τις διεθνείς συνθήκες ακόμη και σε περίοδο πολέμου.
2. Δεκάδες πολίτες (φοιτητές), συνελήφθησαν αδικαιολόγητα, μετά τον ξυλοδαρμό τους.
3. Αρκετοί από τους συλληφθέντες τραυματίστηκαν από αστυνομικά όργανα, μετά τη σύλληψή τους και ενώ ήταν ήδη δέσμοι με χειροπέδες
4. Με ευθύνη του αρμοδίου Εισαγγελέα Εφετών, απαγορεύθηκε επί εικοσιτετράωρο η επικοινωνία των 61 συλληφθέντων με τους συνηγόρους τους, κατά παράβαση του Σ., της Ε.Σ.Δ.Α., και των διατάξεων της Ποινικής Δικονομίας.
5. Με ευθύνη του ίδιου Εισαγγελέα, διενεργήθηκε, αντισυνταγματικά και παράνομα, προανάκριση, κατά την οποία δεν επιτράπη στους κατηγορουμένους πλέον, να παρίστανται με συνήγορο.
6. Αντισυνταγματικά και παράνομα, η ίδια εισαγγελική αρχή, επιχείρησε να εμφανίσει ως νόμιμες απολογίες κατηγορουμένων, έγγραφα που είχαν συνταχθεί από τους προανακριτικούς υπαλλήλους (αστυνομικούς) και δεν είχαν υπογραφεί από τους κατηγορουμένους, οι οποίοι ζητούσαν επιμόνως να επικοινωνήσουν με το συνήγορό τους.
7. Την Παρασκευή 9.3, κατά την μεταφορά των κατηγορουμένων ενώπιον του Αυτοφώρου Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών, αστυνομικές δυνάμεις παρετάχθησαν στην κεντρική είσοδο των Δικαστηρίων, απαγορεύοντας την είσοδο στον οιονδήποτε, ακόμη και στους μάρτυρες που επιθυμούσαν να καταθέσουν στο Δικαστήριο, καταργώντας βίαια την δημοσιότητα της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, από το οποίο επιπλέον επιχείρησαν να στερήσουν τη δυνατότητα διερεύνησης της αλήθειας.
8. Τόσο την Παρασκευή 9.3, όσο και την Δευτέρα 11.3, κατά την εμφάνιση των κατηγορουμένων ενώπιον του Αυτοφώρου Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών, αστυνομικοί με πολιτικά κατέλαβαν όλες τις ελεύθερες θέσεις του ακροατηρίου, κατά τρόπον ώστε να ουδείς να δύναται να παρακολουθήσει την ακροαματική διαδικασία,

ούτε και αυτοί οι γονείς των κατηγορουμένων και οι αυτόπτες μάρτυρες, καταργώντας έτσι εξ ολοκλήρου την συνταγματικά επιβεβλημένη δημοσιότητα των συνεδριάσεων του Δικαστηρίου.

9. Την Δευτέρα 11.3, οι αστυνομικές δυνάμεις που είχαν παραταχθεί στην είσοδο του κτιρίου όπου συνεδριάζει το παραπάνω Δικαστήριο, επετέθησαν με γκλόμπς και ρίψη χημικών, ενάντια στους γονείς των κατηγορουμένων που διαμαρτύρονταν για τον αποκλεισμό τους από την δικαστική αίθουσα, με αποτέλεσμα τον τραυματισμό αρκετών και την επείγουσα μεταφορά ενός γονέα στο νοσοκομείο.

10. Σε όλη τη διάρκεια των εν λόγω ημερών, οι αστυνομικοί των ΜΑΤ δεν έφεραν διακριτικά και αρνούνται να δώσουν τα στοιχεία τους στους πολίτες και συνηγόρους που το απαιτούσαν προκειμένου να προβούν σε νόμιμες ενέργειες.

Από τα παραπάνω, καθίσταται σαφές ότι δεν πρόκειται για περιστασιακή, μεμονωμένη συμπεριφορά κάποιων κρατικών υπαλλήλων. Ούτε οι αστυνομικές δυνάμεις, ούτε η εισαγγελική αρχή ενεργούν «αυθορμήτως»! Στην πραγματικότητα, πρόκειται για συντεταγμένη άσκηση κυβερνητικής πολιτικής, δια εισαγγελέων και αστυνομικών οργάνων, ενεργούντων κατά παράβαση του Συντάγματος και των Νόμων!

Πρόκειται για εκτεταμένη επιχείρηση τρομοκράτησης των πολιτών που επιλέγουν να διεκδικήσουν συλλογικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Ειδικό ρόλο και ανάλογη ευθύνη στην επιχείρηση αυτή είχαν και οι λειτουργοί της «ανεξάρτητης» δικαιοσύνης, οι οποίοι πρόθυμα παρέβησαν το Νόμο αρνούμενοι να εφαρμόσουν τις εγγυητικές για τα δικαιώματα των συλληφθέντων και κατηγορουμένων διατάξεις.

Αναδεικνύεται έτσι με ιδιαίτερη οξύτητα, η ολοένα και μικρότερη απόσταση μεταξύ εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας και η επιστράτευση της δεύτερης για την ποινική καταστολή των κοινωνικών και πολιτικών διεκδικήσεων των πολιτών.

Έχουμε, κατ' επανάληψη τα τελευταία χρόνια, καταγγείλει την αυταρχική διολίσθηση τόσο της νομοθετικής παραγωγής (τρομονόμοι κλπ) όσο και της εκάστοτε κυβερνητικής πρακτικής, απέναντι σε κινητοποιούμενους πολίτες.

Εκφράζουμε την αμέριστη αλληλεγγύη μας στους μαχόμενους φοιτητές και εκπαιδευτικούς και δηλώνουμε ότι τα μέλη της Επιτροπής, αύριο Πέμπτη 15 Μαρτίου, θα βρίσκονται στη διαδήλωση και μάλιστα, μέσα στα φοιτητικά μπλοκ, από το πρώτο έως και το τελευταίο.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ Δ.Σ.Α.

2.
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ VS. ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ!

Τετάρτη, 10 Σεπτεμβρίου 2008
Θεόδωρος Ορέστης Σκαπινάκης
Αρθρογραφία - Θράκη

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) με την από 27.03.2008 απόφασή του καταδίκασε την Ελλάδα για παράβαση του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Ως θεμέλιο του αιτιολογικού του μάς υπενθυμίζει και μια παλαιότερη απόφασή του στην υπόθεση της "μακεδονικής" μειονότητας κατά Βουλγαρίας, όπου είχε διατυπώσει την άποψη ότι μια επέμβαση στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι υπό την μορφή διάλυσης σωματίου δεν θα δικαιολογείτο, ακόμη και αν μια ομάδα προσώπων ζητούσε την αυτονομία ή απαιτούσε την απόσχιση ενός μέρους του εδάφους μιας χώρας: «Il convient sur ce point de rappeler que, selon la jurisprudence, une telle ingerence n' est par en soi justifiee, meme dans le cas ou un groupe de personnes appelle a l' autonomie ou demande la secession d' une partie du territoire d' un pays (Stankov et Organisation macedonienne unie Pinden c. Bulgarie, precite, §97)».

Αναλυτικότερα στην απόφαση "Stankov και Ενωμένη Μακεδονική Οργάνωση Pinden κατά Βουλγαρίας" το Δικαστήριο είχε διακηρύξει τα εξής: «Το γεγονός ότι μια ομάδα ατόμων ζητεί αυτονομία ή ακόμη την απόσπαση ενός μέρους του εδάφους της Χώρας –δηλαδή ζητεί θεμελιώδεις συνταγματικές και εδαφικές αλλαγές– δεν μπορεί αυτομάτως να δικαιολογήσει την απαγόρευση των συναθροίσεων αυτής της ομάδας. Το αίτημα εδαφικών αλλαγών σε ομιλίες και συγκεντρώσεις δεν αποτελεί αυτομάτως απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της Χώρας και την εθνική ασφάλεια. Η ελευθερία της συναθροίσεως και το δικαίωμα εκφράσεως απόψεων κατά τις συναθροίσεις είναι κορυφαίες αξίες μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Η ουσία της δημοκρατίας βρίσκεται στην ικανότητά της να αναλύει προβλήματα μέσω ανοικτής συζητήσεως. Συνοπτικά μέτρα προληπτικής φύσεως για την κατάργηση της ελευθερίας συναθροίσεως και έκφρασης εκτός από τις περιπτώσεις παρότρυνσης στη βία ή στην απόρριψη των δημοκρατικών αρχών –όσο προκλητικές και απαράδεκτες μπορεί να φαίνονται στις αρχές μερικές απόψεις ή λόγια που χρησιμοποιούνται και όσο αθέμιτα κι αν είναι τα αιτήματα– δεν παρέχουν υπηρεσία στη δημοκρατία και συχνά τη θέτουν ακόμη και σε κίνδυνο. Σε μια δημοκρατική κοινωνία που στηρίζεται στο κράτος δικαίου, πολιτικές ιδέες που συνιστούν πρόκληση για την καθεστηκυία τάξη και που υποστηρίζονται με ειρηνικά μέσα πρέπει να έχουν την δυνατότητα εκφράσεως μέσω της άσκησης του δικαιώματος συναθροίσεως και μέσω άλλων νομίμων μέσων"[1].

Με βάση αυτό το δικαστικό προηγούμενο η πρόσφατη «Τουρκική Ένωση Ξάνθης», και η όποια μελλοντική ένωση-ενεργούμενο ξένων δυνάμεων εντός της ελληνικής επικράτειας, θα μπορεί –με τις ευλογίες του ΕΔΔΑ– να ζητεί με το καταστατικό του, με συναθροίσεις, διαδηλώσεις, ομιλίες, άρθρα, διαφημίσεις και αφίσες την εδαφική απόσχιση μιας περιοχής από την Ελλάδα!!! Για το «σοφό» μας Δικαστήριο αρκεί οι

παραπάνω ενέργειες να μην παροτρύνουν σε βίαιη δράση! Και εδώ δημιουργούνται εύλογες απορίες εκ του εξωπραγματικού τρόπου, με τον οποίο ερμηνεύει το Δικαστήριο το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ: α) Γνωρίζει κανείς περίπτωση, κατά την οποία μειονότητα ζητούσε απόσχιση των εδαφών όπου υπερέχει αριθμητικά και να μην συνόδευε κρυφίως την έκκλησή της και με ένοπλο αγώνα; β) Γνωρίζει κανείς ιστορική περίπτωση, κατά την οποία μετά από τέτοιες ενέργειες περί αποσχίσεως εδαφών, να μην δημιουργήθηκε αμέσως εξ αυτών έντονα ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα και σφοδρές εκατέρωθεν βιαιότητες; γ) Το Δικαστήριο (ανα)γνωρίζει ακόμη την αρχή της εδαφικής κυριαρχίας και ακεραιότητας των κρατών που είναι θεμελιώδης αρχή του Διεθνούς Δικαίου (αρχή του απαραβίαστου των συνόρων); Ή μήπως εσκεμμένα υπονομεύει την βασικότερη δικλείδα ασφαλείας της μεταπολεμικής ειρήνης στην Ευρώπη, όταν αποφαίνεται κατ' αυτόν τον απαράδεκτο και επικίνδυνο τρόπο;

Είναι να απορεί κανείς με την αποστασιοποίηση του Δικαστηρίου από τα ανθρώπινα πράγματα... Εκτός αν το Δικαστήριο, φυσικά, παριστάνει το αφελές, προκειμένου να εκτελέσει ανενόχλητο διατεταγμένη υπηρεσία προσφέροντας πρόχειρη νομική κάλυψη στους προϊόντες βαλκανικούς σχεδιασμούς των Μ. Δυνάμεων. Διότι ή πρέπει να δεχθούμε ότι τα μέλη του Δικαστηρίου είναι αφελή και κοντόφθαλμοι νομικοί τυπολάτρες που έχουν απολέσει προ πολλού την επαφή με τα διεθνώς τεκταινόμενα ή ότι συνεπικουρούν ηγεμονικούς σχεδιασμούς και αθέμιτα θελήματα που μόνον φοβερά δεινά και μεγάλες ταλαιπωρίες θα προξενήσουν στους λαούς της περιοχής αντί για ειρήνη, ελευθερία και τα λοιπά ευχολόγια των διεθνών κειμένων, στα οποία αφιλοκερδώς και εκ του ασφαλούς παραπέμπει το Δικαστήριο...

Τέτοιο σκεπτικό από ένα εκ των κορυφαίων δικαιοδοτικών οργάνων αποτελεί βραδυφλεγή βόμβα στα θεμέλια της δημόσιας τάξης, της εθνικής ασφάλειας και της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών της Βαλκανικής, όπου η διαχείριση των μειονοτήτων από επίβουλους γείτονες είναι στην ημερήσια διάταξη των διπλωματικών σχέσεων ασίγαστα εδώ και 15 χρόνια, από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και εντεύθεν. Με τέτοιες αποφάσεις ενθαρρύνεται η πιο ασήμαντη μειονότητα και ο κάθε λογής μεγαλοϊδεατισμός της εκάστοτε ομοεθνούς ή ομόθρησκης με την μειονότητα γειτονικής Χώρας προς την κατεύθυνση της απόσχισης και της στρατιωτικής σύγκρουσης. Εάν φανταστούμε σε μία περιοχή της Ελλάδος να ενδημούν πλήθος οργανώσεων και συλλόγων που θα διαλαλούν ή θα απαιτούν την απόσχισή της από την ελληνική κυριαρχία, στην πραγματικότητα απλώς ξαναθυμόμαστε τι έγινε στην Κύπρο την δεκαετία πριν την τουρκική εισβολή! Αν αύριο μεθαύριο, λοιπόν, στην Θράκη ενταθεί η αποσχιστική προπαγάνδα των Τούρκων πρακτόρων και των συνεργατών τους στην μουσουλμανική μειονότητα, δεν θα σοβεί διαρκώς ο κίνδυνος της όξυνσης των σχέσεων, της λεκτικής αντιπαράθεσης, της πολεμικής διάθεσης, της έκρυθμης κατάστασης και των βίαιων συμπλοκών και συγκρούσεων μεταξύ των πολιτών της πλειοψηφίας και των πολιτών της μειοψηφίας που θα οδηγούσε με τον πρώτο σπινθήρα στην δημιουργία αιματηρών επεισοδίων, στην προσβολή εννόμων αγαθών και την αμετάκλητη διασάλευση της δημόσιας τάξης [2]; Ο οιοσδήποτε με κοινή λογική αντιλαμβάνεται το «δάσος» που διέφυγε της προσοχής των «καταρτισμένων» δικαστών του Δικαστηρίου, ότι δηλ. εφαρμοσμένης στην πραγματικότητα της απόφασης του Δικαστηρίου, οι πρακτικές της συνέπειες θα είναι οι ακριβώς αντίθετες και εις βάρος των αξιών που υπόσχεται ότι τάχα προστατεύει και υπηρετεί .

Θεόδωρος Ορέστης Γ. Σκαπινάκης,
Δικηγόρος

και Μεταπτυχιακός φοιτητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

[1] Σαρμάς Ι., Κράτος και Δικαιοσύνη, Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2003, σ. 220. Να σημειωθεί ότι στην απόφαση εκείνη το Δικαστήριο καταδίκασε με βάση το άρθρο 11 την Βουλγαρία, επειδή οι αρχές της Χώρας αυτής αρνήθηκαν να εγγράψουν ένα σωματείο και αρνήθηκαν τις συναθροίσεις που οργανώνονταν από αυτό, με την αιτιολογία ότι το σωματείο αυτό ασκούσε αποσχιστική πολιτική, προπαγανδίζοντας την ύπαρξη μιας «μακεδονικής» μειονότητας στο βουλγαρικό πληθυσμό.

[2] Βλ. Σατλάνη Χρ., Πέρασε μήπως σε ναρκοθετημένη ζώνη η εδαφική μας ακεραιότητα;, ΝοΒ 56 (2008), σ. 1158.

Όπως δημοσιεύθηκε στο εβδομαδιαίο περιοδικό "Πολιτικά και Κοινωνικά Θέματα", 8.09.2008, τ. 1637, 38-39 υπό τον τίτλο "Το Ευρωδικαστήριο σκάβει λάκκο και απειλεί τη σημερινή Ευρώπη!"

3.

«Συνταγματικά ανεπίτρεπτη η καταγραφή ήχου και εικόνας από την ΕΛ.ΑΣ.»

Του Κώστα Χρυσόγονου

Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου

Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η γνωμοδότηση του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου σχετικά με τη δυνατότητα της καταγραφής εικόνας και ήχου από την Αστυνομία κατά τη διάρκεια συναθροίσεων, με σκοπό τη βεβαίωση της διάπραξης εγκλημάτων από τους συμμετέχοντες σε αυτές και τον εντοπισμό των δραστών, θέτει μια σειρά ζητημάτων ουσίας αλλά και διαδικασίας.

Κατά πρώτο λόγο θα μπορούσε να διερωτηθεί κανείς για τη χρονική συγκυρία της γνωμοδότησης, αφού το σχετικό ερώτημα του αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ. υποβλήθηκε το 2006. Ίσως, λοιπόν, να ήταν προτιμότερο αφού μεσολάβησε, ούτως ή άλλως, μεγάλο χρονικό διάστημα, να είχε δείξει λίγη ακόμη υπομονή ο εισαγγελέας, έως ότου δημοσιευθεί η αναμενόμενη και σχετική με το όλο θέμα απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ (ύστερα από την άσκηση από τον υπουργό Δημόσιας Τάξης αίτησης ακυρώσεως κατά της απαγορευτικής για τη χρήση καμερών απόφασης της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα) ώστε να μπορέσει να τη λάβει υπ' όψιν του. Εκτός, βέβαια, αν ο εισαγγελέας γνωμοδότησε τώρα ακριβώς για να αποφύγει να λάβει υπ' όψιν του την κρίση του ΣτΕ...

Επί της ουσίας, θα μπορούσε καταρχήν να συμφωνήσει κανείς με το συμπέρασμα της γνωμοδότησης ότι είναι επιτρεπτή η καταγραφή εικόνας και ήχου από την Αστυνομία για τον παραπάνω σκοπό. Μερικές φορές, ωστόσο, επιβεβαιώνεται το ρητό ότι «ο διάβολος κρύβεται στις λεπτομέρειες» και φοβάμαι ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση κάποιες διατυπώσεις του σκεπτικού της γνωμοδότησης έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα.

Έτσι π.χ. είναι ανέριστη η κρίση ότι η διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος για την προστασία των προσωπικών δεδομένων «δεν εκτείνεται στο πεδίο της ποινικής διαδικασίας και στο πλαίσιο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης». Τα δικαστήρια και μεταξύ αυτών τα ποινικά, συγκαταλέγονται στα όργανα του κράτους, τα οποία ρητά υποχρεώνονται, από το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος, να σέβονται όλα ανεξαιρέτως τα συνταγματικά δικαιώματα, μεταξύ αυτών και το δικαίωμα του άρθρου 9Α. Έωλη είναι επίσης και η κρίση του εισαγγελέα του Α.Π. ότι «δεν δύναται να τεθεί θέμα παραβιάσεως της διατάξεως του άρθρου 9Α του Συντάγματος εκ της χρήσεως καμερών για την αποτύπωση της έκνομης δραστηριότητας ατόμων συμμετεχόντων σε διαδηλώσεις». Αντιθέτως, τίθεται θέμα, εάν οι κάμερες αυτές φτάνουν σε τέτοιο αριθμό και σε τέτοια διάρκεια λειτουργίας, ώστε να καταλήγουμε στο σημείο να τίθεται ο πολίτης υπό διαρκή αστυνομική επιτήρηση, κατά το οργουελικό πρότυπο του «Μεγάλου Αδελφού».

Συνεπώς, η αστυνομική καταγραφή ήχου και εικόνας από δημόσιους χώρους πρέπει, εν όψει και των συνταγματικών διατάξεων των άρθρων 5 παρ. 1 (ελεύθερη ανάπτυξη προσωπικότητας, 11 (δικαίωμα συνάθροισης) και 25 παρ. 1 εδάφιο δ (αρχή αναλογικότητας), να είναι αυστηρά περιορισμένη χρονικά και τοπικά και να μην υπερβαίνει το απολύτως αναγκαίο μέτρο για έναν θεμιτό σκοπό διακρίβωσης τέλεσης αξιόποινων πράξεων, ο οποίος να μην μπορεί να επιτευχθεί κατά άλλο τρόπο. Θα μπορούσε, μάλιστα, να υποστηριχτεί ότι όλα αυτά προϋποθέτουν το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, με σχετικό νόμο ή κανονιστική πράξη για τη ρύθμιση των λεπτομερειών χρήσης των καμερών, και ότι προς το παρόν και έως τη θέσπισή του, η καταγραφή ήχου και εικόνας από την Αστυνομία είναι συνταγματικά ανεπίτρεπτη.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 01/11/2007

4.

Συνταγματική και νομοθετική προστασία του δικαιώματος .

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ

Συνταγματική Κατοχύρωση: Αρ. 11 Συντάγματος 1975/1986/2001.

1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα.
2. Μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται η αστυνομία. Οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν να απαγορευτούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά, αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως νόμος ορίζει.

Νομοθετικοί Περιορισμοί: -

Με τον Ποινικό Κώδικα :

Αρ. 167

Αντίσταση

Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

1. Όποιος μεταχειρίζεται βία ή απειλή βίας για να εξαναγκάσει κάποια αρχή ή υπάλληλο να ενεργήσουν πράξη που ανάγεται στα καθήκοντά τους ή να παραλείψουν νόμιμη πράξη, καθώς και όποιος βιαιοπραγεί κατά υπαλλήλου ή προσώπου που έχει προσληφθεί ή άλλου υπαλλήλου που έχει προστρέξει για να τον υποστηρίξει ενώ διαρκεί η νόμιμη ενέργειά του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. Σε κάθε περίπτωση αποκλείεται η μετατροπή ή η αναστολή της ποινής.
2. Αν οι πράξεις που προβλέπει η προηγούμενη παράγραφος έγιναν από πρόσωπο που οπλοφορεί ή φέρει αντικείμενα με τα οποία μπορεί να προκληθεί σωματική βλάβη ή έχει καλυμμένα ή αλλοιωμένα τα χαρακτηριστικά του ή έγιναν από περισσότερους, καθώς και αν το πρόσωπο κατά του οποίου στράφηκε η πράξη διέτρεξε σοβαρό προσωπικό κίνδυνο, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών, εφόσον η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

Αρ. 170

Στάση

1. Όποιος με πρόθεση συμμετέχει σε δημόσια συνάθροιση πλήθους που διαπράττει με ενωμένες δυνάμεις κάποια από τις πράξεις του άρθρου 167 τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών.

1

2. Οι υποκινητές της στάσης, καθώς και εκείνοι που μεταχειρίστηκαν σωματική βία ή απειλές σωματικής βίας ή βιαιοπραγήσαν, τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών, αν άλλη διάταξη νόμου δεν τιμωρεί την πράξη με βαρύτερη ποινή.

Αρ. 171

Θρασύτητα κατά της αρχής

1. Όποιος μετέχει σε δημόσια συνάθροιση στο ύπαιθρο που απαγορεύτηκε νόμιμα από την αρμόδια αρχή τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών ή με χρηματική ποινή.
2. Όταν πλήθος συγκεντρωμένο στο ύπαιθρο κληθεί νόμιμα από τον αρμόδιο πολιτικό ή στρατιωτικό υπάλληλο να διαλυθεί, καθένας από τους συγκεντρωμένους που δεν απομακρύνεται από τη συνάθροιση μετά την τρίτη πρόσκληση τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή.

Νομοθετικοί Περιορισμοί:

Με Ειδικούς Ποινικούς Νόμους :

1. Ν. Δ. 794/1971, Περί Δημοσίων Συναθροίσεων
(Βλ. και Εισηγητική Έκθεση ν. 3169/2003)

Αρ. 6

Ειδικοί όροι επί δημοσίων συναθροίσεων εν υπαίθρω

1. Γνωστοποιηθείσης κατά το άρθρον 3 παράγραφοι 4 και 5 του παρόντος δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω, η αστυνομική αρχή δύναται να απαγορεύση ταύτην, εάν ήθελε κρίνει, μετ' έρευναν, ότι εκ της πραγματοποιήσεως αυτής επίκειται κίνδυνος διά την δημοσίαν τάξιν και ασφάλειαν, μη δυνάμενος να αποτραπή δι' ηπιωτέρων αστυνομικών μέτρων.

2. Αρμοδία διά την απαγόρευσιν δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω είναι η αστυνομική αρχή του τόπου, εν ως αύτη μέλλει να πραγματοποιηθή.

3. Η απόφασις περί απαγορεύσεως δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω δέον να περιέχη τους λόγους τους δικαιολογούντας, κατά την κρίσιν του εκδόντος ταύτην, τον επικείμενον κίνδυνον της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας και την αδυναμίαν αποτροπής αυτού δι' άλλων ηπιωτέρων της απαγορεύσεως μέτρων.

4. Αντί της πλήρους απαγορεύσεως δύναται, δι' ητιολογημένης αποφάσεως της αρμοδίας αστυνομικής διά την απαγόρευσιν αρχής, να επιτραπή η συνάθροισις υπό όρους, ως η μετάθεσις του χρόνου ή του τόπου της συναθροίσεως ή υπό άλλους ειδικούς περιορισμούς πέραν των υπό του παρόντος οριζομένων πέραν των υπό του παρόντος οριζομένων.

5. Η απόφασις, η απαγορεύουσα την δημοσίαν συνάθροισιν εν υπαίθρω ή η επιτρέπουσα ταύτην υπό όρους, δέον να κοινοποιήται εις τον πρόεδρον της συναθροίσεως οκτώ τουλάχιστον ώρας προ της ορισθείσης διά την πραγματοποίησιν της συναθροίσεως. Μη κοινοποιηθείσης αντιθέτου τινός αποφάσεως εντός της προθεσμίας ταύτης, η δημοσία εν υπαίθρω συνάθροισις λογίζεται ως μη απαγορευθείσα.

6. Απαγορεύεται η πραγματοποίησις δημοσίας εν υπαίθρω συναθροίσεως ως και η διέλευσις κινουμένης τοιαύτης (πορείας) εντός ακτίνας διακοσίων τουλάχιστον μέτρων από της κατοικίας του Ανωτάτου Άρχοντος, ως και από κτιρίων, εις τα οποία εδρεύουν η Βουλή, το Υπουργικόν Συμβούλιον και το Στεγαστικόν Δικαστήριον. Διά Β. Διαταγμάτων, εκδιδομένων προτάσεις του Υπουργού Δημοσίας τάξεως, δύναται να καθορισθούν το δι' εκάστην πόλιν μήκος της ακτίνας, εντός της οποίας απαγορεύεται η πραγματοποίησις ή η διέλευσις δημοσίας συναθροίσεως, αι κεντρικαί οδοί και πλατεΐαι εκάστης πόλεως, εις τας οποίας ισχύει η απαγόρευσις αύτη, ως και πάσα αναγκαία, διά την εφαρμογήν της διατάξεως ταύτης, λεπτομέρεια. Τα Β. Διατάγματα ταύτα εκδίδονται, τροποποιούνται ή ανακαλούνται μόνον εντός του μηνός Ιανουαρίου εκάστου έτους.

7. Επί κινουμένων δημοσίων εν υπαίθρω συναθροίσεων (πορειών) αι ομιλΐαι δέον να γίνωνται εις την αφετηρίαν ή εις το τέρμα αυτών, απαγορευομένης οιασδήποτε στάσεως ή ομιλΐας κατά την διάρκειαν της πορείας. Αι κινούμεναι δημόσιαι συναθροΐσεις πραγματοποιούνται μόνον πεζή.

8. Η δημοσία εν υπαίθρω συνάθροισις δέον να περιορίζεται εις τον ορισθέντα χώρον αυτής. Μόνον εντός του χώρου τούτου επιτρέπεται η τοποθέτησις μεγαφώνων. Πάσα πέραν του χώρου τούτου συγκέντρωσις απαγορεύεται.

9. Ως δημοσία συνάθροισις εν υπαίθρω θεωρείται, διά την εφαρμογήν του παρόντος, και η πραγματοποιουμένη εις μονίμως περιπεφραγμένον αλλ' ασκεπή χώρον, εφ' όσον το πλήθος, όπερ ούτος ως εκ της εκτάσεως ή της διαρρυθμίσεώς του, δύναται να περιλάβη, υπερβαίνει τας δέκα χιλιάδας (10.000) προσώπων.

Αρ. 10

Ποινική ευθύνη των διαταρασσόντων δημοσίαν συνάθροισιν
Επιφυλασσομένων των διατάξεων των άρθρων 170, 171 και 189 του Ποινικού Κώδικος, τιμωρείται διά φυλακίσεως μέχρι ενός έτους και χρηματικής ποινής μέχρι δέκα χιλιάδων (10.000) δραχμών:

- α) ο, επί σκοπώ παρεμποδίσεως ή διαλύσεως ή ματαιώσεως της πραγματοποιήσεως δημοσίας συναθροίσεως, διαταράσσει ταύτην διά βίας ή απειλής ή καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπον,
- β) ο προβάλλων, καθ' οιονδήποτε τρόπον, εν δημοσία συναθροίσει συνθήματα ξένα προς τον σκοπόν αυτής και
- γ) ο αρνούμενος να συμμορφωθή προς τας διαταγάς ή υποδείξεις της Αστυνομικής Αρχής ή του προέδρου ή των μελών της οργανωτικής επιτροπής της συναθροίσεως.

Αρ. 11

Οπλοφορούντες

Ο εν δημοσία συναθροίσει φέρων όπλον, ή έτερα αντικείμενα δυνάμενα οπωσδήποτε να προκαλέσουν σωματικές βλάβας ή φθοράν πραγμάτων, τιμωρείται διά φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματικής ποινής, εάν η πράξις δεν τιμωρήται βαρύτερον κατ' άλλην τινά ποινικήν διάταξιν.

Αρ. 12

Πρόσωπα ξένα προς την δημοσίαν συνάθροισιν

Εν περιπτώσει καθ' ην ο τελέσας τινά των εν άρθροις 9, 10 και 11 του παρόντος πράξεων είναι πρόσωπον ξένον προς τους διοργανωτάς ή τους γνωστοποιηθέντας νομίμως σκοπούς της δημοσίας συναθροίσεως ή την κατηγορίαν των συμμετεχόντων εις αυτήν προσώπων, τιμωρείται, ούτος, διά φυλακίσεως τουλάχιστον έξ μηνών, και χρηματικής ποινής τουλάχιστον πέντε χιλιάδων (5.000) δραχμών.

2. ΠΔ 141/1911, Αρμοδιότητα οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης και θέματα οργάνωσης υπηρεσιών

Αρ. 129

Έννοια και διακρίσεις συναθροίσεων και συγκεντρώσεων

1. Συνάθροιση θεωρείται η συγκέντρωση πολλών ατόμων για τον ίδιο σκοπό, μετά από προηγούμενη συνεννόηση, για τη λήψη απόφασης και κοινή ενέργεια.
2. Συγκέντρωση θεωρείται η μάλλον συμπτωματική και χωρίς προηγούμενη συνεννόηση συρροή πολλών προσώπων στο ίδιο μέρος, για σκοπούς διαφορετικούς απ' αυτούς της συνάθροισης, όπως είναι η ψυχαγωγία, η παρακολούθηση θρησκευτικών τελετών ή αθλητικών εκδηλώσεων, η εμπορία κ.λπ.
3. Οι συναθροίσεις διακρίνονται σε δημόσιες και ιδιωτικές.
 - α. Δημόσιες είναι οι συναθροίσεις στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ελεύθερα οποιοσδήποτε ή στις οποίες καλούνται να συμμετέχουν ορισμένες κατηγορίες προσώπων, χωρίς να προσκαλούνται ατομικά και διακρίνονται σε:
 - (1) Δημόσιες συναθροίσεις στο ύπαιθρο, όταν γίνονται σε ανοικτό και μη περιτοιχισμένο χώρο.
 - (2) Δημόσιες συναθροίσεις σε κλειστό χώρο, όταν γίνονται σε οποιοδήποτε κλειστό ή απλώς περιτοιχισμένο χώρο, όπως είναι ένα κατάστημα ή ένα περιφραγμένο γήπεδο.
 - β. Ιδιωτικές είναι οι συναθροίσεις που γίνονται σε κλειστό χώρο και στις οποίες μπορούν να προσέρχονται μόνο ατομικά προσκαλούμενα πρόσωπα.
4. Οι συγκεντρώσεις, ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο πραγματοποιούνται, διακρίνονται σε ψυχαγωγικές, θρησκευτικές, αθλητικές, επαγγελματικές κ.λπ.

Αρ. 130

Παράσταση της Αστυνομίας στις συναθροίσεις και συγκεντρώσεις

1. Παράσταση της Αστυνομίας στις ιδιωτικές συναθροίσεις:

α. Το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας δεν δικαιούται να παρίσταται στις ιδιωτικές συναθροίσεις οι οποίες προστατεύονται από το άρθρο 9 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει το απαραβίαστο του ασύλου της κατοικίας. Κατά συνέπεια η είσοδος αστυνομικών, στο χώρο ιδιωτικής συνάθροισης μόνο κατ' εξαίρεση επιτρέπεται, όταν το ζητήσουν οι οργανωτές της συνάθροισης ή όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του Συντάγματος και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την έρευνα σε κατοικία.

β. Έξω από το χώρο της ιδιωτικής συνάθροισης, η Ελληνική Αστυνομία παρίσταται στις εξής κυρίως περιπτώσεις:

(1) Όταν στη συνάθροιση πρόκειται να παραστούν προσωπικότητες ή κυβερνητικά πρόσωπα και υπάρχει ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας τους. (2) Όταν δημιουργούνται προβλήματα τάξης ή κυκλοφορίας, για τη λήξη των αναγκαίων μέτρων.

(3) Όταν υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι θα επιχειρηθεί από αντιφρονούντες διάλυση της συνάθροισης ή παράνομες πράξεις σε βάρος των προσώπων που θα συμμετέχουν σ' αυτή, για την προστασία τους.

γ. Γενικά πρέπει να αποφεύγεται η παρουσία της Ελληνικής Αστυνομίας ακόμη και έξω από το χώρο ιδιωτικής συνάθροισης, όταν υπάρχει κίνδυνος να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί στην αστυνόμευσή της, εκτός αν συντρέχουν σοβαροί λόγοι να επιβάλλουν την παρουσία της ή το ζητήσουν οι οργανωτές της.

2. Παράσταση της Αστυνομίας στις δημόσιες συναθροίσεις σε κλειστό χώρο:

α. Το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας δεν επιτρέπεται να παρίσταται στις δημόσιες συναθροίσεις σε κλειστό χώρο, εκτός αν ζητήσουν την παρουσία του οι οργανωτές της συνάθροισης.

β. Έξω από τον κλειστό χώρο της συνάθροισης, η Ελληνική Αστυνομία όχι μόνο δικαιούται αλλά υποχρεούται να παρίσταται για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων τάξης, ασφάλειας και τροχαίας κατά την προστασία της συνάθροισης και των προσώπων που συμμετέχουν σ' αυτή από οποιαδήποτε προσβολή.

γ. Όταν στον κλειστό χώρο της συνάθροισης λαμβάνει χώρα σοβαρή διατάραξη της τάξεως ή διαπράττονται αξιόποινες πράξεις η Αστυνομία μπορεί να επεμβαίνει αυτεπάγγελα για να αποκαταστήσει την τάξη ή να συλλάβει τους δράστες.

3. Παράσταση της Αστυνομίας στις δημόσιες συναθροίσεις σε ανοικτό χώρο: Στις συναθροίσεις αυτές η Ελληνική Αστυνομία παρίσταται και λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα τάξης, ασφάλειας και τροχαίας για την προστασία της συνάθροισης και των συναθροισμένων από οποιαδήποτε προσβολή, την ανεμπόδιστη άσκηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα, την πρόληψη εκτροπής των συναθροισμένων σε παράνομες πράξεις και την αποτροπή διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής, στο βαθμό που αυτή δεν είναι απαραίτητη για την πραγματοποίηση της συνάθροισης.

4. Παράσταση της Αστυνομίας στις συγκεντρώσεις.

Η Ελληνική Αστυνομία παρίσταται στις κατά την παρ. 2 του παρόντος συγκεντρώσεις για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων τάξης, ασφάλειας και τροχαίας, ανεξάρτητα αν αυτές γίνονται στο ύπαιθρο ή σε κλειστό χώρο.

Αρ. 131

Απαγόρευση συναθροίσεων και συγκεντρώσεων

1. Από τις συναθροίσεις, μπορεί να απαγορεύονται προληπτικά, με αιτιολογημένη απόφαση του αρμόδιου Γενικού Αστυνομικού Διευθυντή ή Αστυνομικού Διευθυντή του νομού, μόνο οι υπαίθριες, γενικά μεν αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός

κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής.

2. Η πραγματοποίηση συγκεντρώσεων δεν προστατεύεται από το Σύνταγμα και επομένως επιτρέπεται η απαγόρευσή τους από την Αστυνομία, τόσο προληπτικά όσο και κατασταλτικά, σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για κάθε είδους συγκέντρωση.

Αρ. 132

Διάλυση συγκεντρώσεων και συναθροίσεων

1. Από την Ελληνική Αστυνομία επιτρέπεται η διάλυση των συγκεντρώσεων και των παράνομων συναθροίσεων. Παράνομες συναθροίσεις, μη προστατευόμενες από το Σύνταγμα είναι:

α. Οι υπαίθριες συναθροίσεις που έχουν απαγορευτεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου.

β. Όλες οι δημόσιες συναθροίσεις, από τη στιγμή που παύουν να είναι ήσυχες και χωρίς όπλα και εκτρέπονται σε πράξεις βίας κατά προσώπων ή πραγμάτων.

2. Η διάλυση των συγκεντρώσεων και των παράνομων δημόσιων συναθροίσεων γίνεται σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις του Κανονισμού διάλυσης δημόσιων συναθροίσεων.

Αρ. 133

Χρήση των όπλων από τους αστυνομικούς

Η χρήση των όπλων από τους αστυνομικούς γίνεται:

α. Στις περιπτώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 1 του Ν. 29/30.4.43 «Περί των περιπτώσεων καθ' ας επιτρέπεται η χρήση των όπλων υπό της Δημόσιας Δυνάμεως», εφόσον υπάρχει απόλυτη ανάγκη και αφού εξαντληθούν όλα τα ηπιότερα μέσα.

β. Για τη διάλυση των παράνομων δημόσιων συναθροίσεων, σύμφωνα με τις διατυπώσεις του Κανονισμού διάλυσης δημόσιων συναθροίσεων.

γ. Στις περιπτώσεις που συγχωρείται από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για την άμυνα και την κατάσταση ανάγκης.

3. ΒΔ 269/1972, Κανονισμός Διαλύσεως Δημοσίων Συναθροίσεων

1. Συντρεχούσης προϋποθέσεως διαλύσεως δημοσίας συναθροίσεως εις τας υπό του άρθρου 7 του Ν.Δ. 794/1971 καθοριζόμενας περιπτώσεις τηρούνται τα ακόλουθα:

α. Η Αστυνομική Αρχή προσκαλεί εις τον τόπον της δημοσίας συναθροίσεως εγκαίρως και εις κατεπείγουσας περιπτώσεις εκτάκτως τους εκπροσώπους της Διοικητικής και Δικαστικής Αρχής, προς τους οποίους ανακινεί ότι συντρέχει νόμιμος περίπτωσις διαλύσεως αυτής. Εν συνεχεία και επί παρουσία των εκπροσώπων τούτων ο εκπρόσωπος της Αστυνομικής Αρχής ανακινεί εις τον Πρόεδρον ή εις μέλος της οργανωτικής επιτροπής ή εις τον ομιλητήν ή εις τους μετέχοντας της συναθροίσεως τους λόγους, δι' ους δεν επιτρέπεται να πραγματοποιηθή ή να συνεχισθή πραγματοποιουμένη η δημοσία συνάθροισις, προσκαλεί δε πάντας, είτε δια μεγαφώνου είτε και δια παντός ετέρου προσφόρου μέσου, όπως απομακρυνθούν του τόπου της συναθροίσεως και διαλυθούν ησύχως, υπομνηστικώς αυτοίς τας κυρώσεις των άρθρ. 9 και 10 του

Ν.Δ. 794/1971 και του άρθρου 171 παρ. 2 του Ποινικού Κώδικος. Η πρόσκλησις αυτή επαναλαμβάνεται τρις. Ειδικότερον, εάν η δημοσία συνάθροισις διεξάγεται κατά παράβασιν όρου τινός εκ των οριζομένων εν άρθρ. 4, 5 και 6 παρ. 6-9 του Ν.Δ. 794/1971, ο εκπρόσωπος της Αστυνομικής Αρχής οφείλει προ πάσης ενεργείας να ζητήση από τον Πρόεδρον της συναθροίσεως και τα μέλη της οργανωτικής αυτής

επιτροπής, όπως αποακαταστήσουν την νόμιμον διεξαγωγήν ή άλλως κηρύξουν την λήξιν ταύτης, μόνον δε εν αρνήσει ή αδυναμία τούτων, δικαιούται να προβή εις την διάλυσιν της συναθροίσεως (άρθρ. 7 παρ. 1 στοιχ. Δ' και 2 Ν.Δ. 794/1971).

β. Εις πάσας τας ανωτέρω περιπτώσεις εάν μετά την τρίτην πρόσκλησιν οι οργανωταί και οι μετέχοντες της συναθροίσεως δεν υπακούσουν, ο εκπρόσωπος της αστυνομικής Αρχής, παρουσία των εκπροσώπων της Διοικητικής και Δικαστικής τοιαύτης μετά γνώμην δε αυτών, διατάσσει την διάλυσιν της συναθροίσεως δια της χρήσεως, κατά την κρίσιν του, μετ' εκτίμησιν της καταστάσεως, των προσφόνων προς τον σκοπόν τούτον μέσων, ιδία δε δια της βιαίας απωθήσεως, του καταιονισμού δι' ύδατος, της αστυνομικής ράβδου ή των υποκοπάνων των όπλων, των δακρυγόνων ή ετέρων συναφών μέσων.

γ. Εις κατεπειγούσας περιπτώσεις, καθ' ας παρίσταται άμεσος κίνδυνος διασαλεύσεως της τάξεως, ο εκπρόσωπος της Αστυνομικής Αρχής, δικαιούται και προ της αφίξεως εις τον χώρον της συναθροίσεως των εκπροσώπων της Διοικητικής και Δικαστικής Αρχής να προβαίνει εις τας υπό στοιχ. α' και β' της παρούσης παραγράφου ενεργείας.

δ. Εάν δια της χρήσεως των μέσων περί ως η υπό στοιχ. β' διάταξις της παρούσης δεν επιτεύχθη η διάλυσιν της συναθροίσεως, αυτή δε εξελιχθή εις βιαίαν ή εκ της συνεπίσεως αυτής προκαλήται άμεσος κίνδυνος της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητος των μετεχόντων ή οι μετέχοντες ταύτης εκτρέπωνται εις αξιοποίνους πράξεις (άρθρ. 7 παρ. 1 στοιχ. ε' Ν.Δ. 794/1971) ή ήρξαντο βιαιοπραγούντες κατά των ανδρών της δημοσίας δυνάμεως, τηρουμένης και εν τη περιπτώσει ταύτη της διαδικασίας, περί ης αι προηγούμεναι διατάξεις, δύναται ο εκπρόσωπος της αστυνομικής Αρχής, μετά γνώμην των εκπροσώπων της Διοικητικής και Δικαστικής Αρχής, να διατάξη την χρήσιν των όπλων υπό των ανδρών της δημοσίας δυνάμεως και των μετ' αυτών συμπραττόντων οργάνων. Η χρήσις των όπλων άρχεται δι' εκφοβιστικής εις τον αέρα βολής, εάν δε και μετά τούτο δεν ήθελον αποσυρθή οι μετέχοντες της συναθροίσεως συγχωρείται οιαδήποτε χρήσις των όπλων.

2. Εν τη εννοία του παρόντος εκπρόσωπος της Διοικητικής Αρχής, είναι ο Νομάρχης, εκπρόσωπος της Δικαστικής Αρχής ο Εισαγγελεύς Πρωτοδικών, εκπρόσωπος δε της Αστυνομικής αρχής ο οικείος Διευθυντής Αστυνομίας ή Διοικητής Χωροφυλακής ή οι νόμιμοι αυτών αναπληρωταί. Οι εκπρόσωποι της Διοικητικής και Δικαστικής Αρχής, προσκαλούμενοι υπό της οικείας Αστυνομικής Αρχής, κατά τα εν παρ. 1 οριζόμενα, υποχρεούνται όπως προσέρχωνται εις τους τόπους των δημοσίων συναθροίσεων.